

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra biologie

Petra Barošová

IV. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství přírodopis-rodinná výchova pro 2. stupeň ZŠ

Aplikace zooterapie v rámci přírodopisu na
2. stupni základní školy

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Ivo Machar, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 15. 4. 2010

Petra Barošová

**Děkuji Ing. Ivo Macharovi, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce,
poskytování rad a materiálových podkladů k práci.**

OBSAH

1 Úvod	6
2 Cíle diplomové práce	7
3 Zooterapie	8
3.1 Hipoterapie	10
3.1.1 Historie hipoterapie	10
3.1.2 Hipoterapie v České republice	11
3.1.3 Působení hipoterapie	12
3.1.4 Preventivní působení hipoterapie	12
3.1.5 Fyzioterapeutické působení hipoterapie	13
3.1.6 Pedagogické a sociální působení hipoterapie	13
3.1.7 Cíle a možnosti hipoterapie	13
3.1.8 Klady hipoterapie	13
3.2 Felinoterapie	15
3.2.1 Působení kočky	15
3.2.2 Výběr kočky	16
3.3 Ostatní zvířata	17
3.3.1 Využití ptáků	17
3.3.2 Využití savců	18
3.4 Zvířata v zoologických zahradách	20
3.5 Canisterapie	21
3.5.1 Historie psa	21
3.5.2 Původ psa	22
3.5.3 Pes a jeho příbuzní	22
3.5.3.1 Vlk (<i>Canis lupus</i>)	23
3.5.3.2 Kojot (<i>Canis latrans</i>)	25
3.5.3.3 Šakal obecný (<i>Canis aureus</i>)	26
3.5.3.4 Dingo (<i>Canis dingo</i>)	27
3.5.4 Komunikace psa	27
3.5.5 Historie canisterapie	29
3.5.6 Praktické využití psa v rozvoji osobnosti-Canisterapie	30
3.5.6.1 Psi využívání pro canisterapii	31

3.5.6.2 Vlastnosti canisterapeutického psa	31
3.5.6.3 Požadavky na canisterapeutického psa	31
3.5.7 Canisterapie u dětí s hyperkinetickým syndromem poruchou pozornosti	32
3.5.7.1 Klinické projevy ADHD	33
3.5.7.2 Metodika práce s dětmi s ADHD.....	33
3.5.7.3 Canisterapie u dětí s ADHD	33
3.5.7.4 Způsob využití praktické canisterapie u dětí	34
3.5.8 Canisterapie u dětí s epilepsií	35
3.5.8.1 Léčba dětí pomocí canisterapie	36
3.5.9 Organizace věnující se výcviku psů	36
3.5.9.1 Organizace HELPPES, o.s.	37
3.5.9.2 Organizace Pomocné Tlapky, o.p.s.	38
3.5.9.3 Organizace Pes pomůže, o.s.	39
4. Canisterapie v přírodopisu na ZŠ	40
4.1 Úvod	40
4.2 Metodika	40
4.3 Výukový program „Hrajeme si se psem“	41
4.3.1 Pracovní listy	53
5 Diskuse	63
6 Závěr	64
7 Literatura	65
8 Přílohy	68

1 ÚVOD

Zvířata v lidech vyvolávají pocit bezpečí, pohody a také přátelskou atmosféru. Samotné pozorování zvířat v ZOO, v přírodě nebo v televizi má pozitivní vliv na lidské vnímání.

Zvířata jsou nejen milými společníky doma, ale mohou se stát také významnými společníky pedagogů v rámci pedagogické praxe.

V současné době se na základních školách začíná využívat možnosti integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro tyto děti, ať už s poruchami učení, nebo s tělesným postižením, je integrace mezi „normální“ děti důležitou cestou v jejich dalším psychickém vývoji. Tělesně postižení žáci jsou často závislí na pomoci okolí, proto pro ně může být významným pomocníkem pes – asistent. Již pouhou přítomností psa nebo jiného zvířete lze u dětí redukovat hyperaktivitu, nečinnost při vyučování i agresivitu. Začlenění canisterapie do výukového procesu může tedy být vyučovací pomůckou nejednoho učitele.

U dětí je pes důležitým pomocníkem pro zlepšení fyzické i psychické kondice, stává se jejich partnerem ke společným hrám, učí je samostatnosti, zvyšuje jejich sebevědomí a pomáhá jim začlenit se do společnosti. Pes dává dětem pocit emoční jistoty a také je svým způsobem nutí k procházkám přírodou a pobytu na čerstvém vzduchu. Canisterapie může být pro žáky prostředkem pro relaxaci a odpočinek při náročné výuce.

Výukový program a následné vypracování pracovních listů uvede děti do problematiky canisterapie a poznávání přírody.

Terapie za pomoci zvířat v žádném případě nenahrazuje léčbu lékaři. Pes je pro děti obrovskou motivací a vzájemná spolupráce a kontakt pozitivně naplňují život nejen dětí, ale i dospělých.

2. CÍLE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Cílem diplomové práce je představit canisterapii jako netradiční edukační téma, využitelné v přírodopisu druhého stupně základní školy. V první části diplomové práce bude obor canisterapie zařazen do širšího rámce zooterapie, která se stává stále diskutovanějším tématem, spojujícím zdravotvědu a pedagogiku. Dále bude podrobně charakterizována canisterapie včetně historických aspektů.

V druhé části diplomové práce budou formou návrhu výukového programu pro 2. stupeň základní školy prezentovány možnosti využití zooterapie a ochrany zvířat v pedagogické činnosti učitele přírodopisu. Výukový program bude zaměřen především pro děti druhého stupně základních škol, ale může být plně využit i na střední škole nebo pro vzdělávání dětí na prvním stupni ZŠ. Program bude mít celkově 3 části, kdy první bude zaměřena teoretickým výkladem, kde se děti dozví o stavbě těla psů, jejich etologii a také péči, ve které bude zahrnuto i krmení a očkování psa. V praktické části si děti samy vyzkouší péči o psa, kdy budou mít za úkol upravit jeho srst, také si vyzkouší svou trpělivost a autoritu, kdy budou muset psa zvládnout svým hlasem a povely. V tzv. oddechových aktivitách jim bude představen psí sport zvaný agility a následné ukázky práce záchranářských a canisterapeutických psů odborníky. Součástí výukového programu budou specializované pracovní listy, nejen o psech a canisterapii, ale i o ochraně přírody a zvířatech, která nás obklopují.

3. ZOOTHERAPIE

Termínem zooterapie jsou nazývány rehabilitační a psychosociální metody, využívající pozitivního působení zvířat na člověka – sama o sobě neléčí, ale relativně zvyšují účinnost léčby vedenou člověkem (Petrů, Karásková, 2008). Dochází ke zlepšení motoriky, komunikace nebo ke zmírnění stresu.

Roku 1990 (Petrů, Karásková, 2008) v USA vznikla mezinárodní organizace IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations). Tato Mezinárodní organizace sdružující společnosti zabývající se výzkumem vztahů mezi člověkem a zvířaty sdružuje jednotlivé národní organizace, které se zabývají výzkumem vztahů mezi člověkem a zvířaty, podporuje jejich harmonické soužití a současně i odpovědného přístupu ke zvířatům.

Od roku 1995 (Velemínský, 2007) je členem této organizace i Česká republika. IAHAIO pořádá jednou za tři roky mezinárodní konference o interakcích mezi lidmi a zvířaty. Této konferenci se účastní vědci z celého světa a prezentují zde své výsledky v oblasti výzkumu v této oblasti. První konference proběhla v Londýně roku 1977 (Velemínský, 2007), v Praze se konal 8. ročník v roce 1998 (Velemínský, 2007), roku 2010 se bude konat ve Stockholmu (iahaio.org).

Dělení zooterapie (Velemínský, 2007)

1. Typ dle zvířecího druhu
 - a) kůň (hipoterapie)
 - b) pes (canisterapie)
 - c) kočka (felinoterapie)
 - d) drobná domácí zvířata
 - e) hospodářská zvířata
 - f) volně žijící zvířata
 - g) exotická zvířata
2. Typ dle metody
 - a) aktivity za pomoci zvířat (AAA)
 - b) terapie za pomoci zvířat (AAT)
 - c) vzdělávání za pomoci zvířat (AAE)
 - d) krizová intervence za pomoci zvířat (AACR)

3. Typ dle formy
 - a) návštěvní program
 - b) jednorázové aktivity
 - c) pobytový program
 - d) rezidentní program
 - e) zásah krizové intervence
4. Typ dle účastníků
 - a) samostatná práce X spolupráce několika zooterapeutických týmů
 - b) zvíře + zoterapeut + klient X zvíře + zoterapeut + klient + personál
 - c) zoterapeut + jedno zvíře X zoterapeut + více zvířat
 - d) individuální terapie X skupinová terapie
5. Typ dle klientely
 - a) analýza podle věku, pohlaví, vzdělání,....
 - b) zdravý, dočasně nemocný, v rehabilitaci,...
 - c) izolovaný, osamělý, v rodinném prostředí,....

3.1 HIPOTERAPIE

Podle Vlachové (1996) jezdecký sport rozšiřuje sportovní aktivity handicapovaných a napomáhá jejich integraci do společnosti. Pacienti, kteří jsou trvale odkázáni na invalidní vozík, kůň nabízí svobodný pohyb v přírodě, nevidomým pacientům propůjčuje zrak a mnoha pacientům kůň poskytuje možnost soutěžit se zdravými a tím zvyšuje jejich sebevědomí a dává smysl života ve společnosti. Jízda na koni nebo pouhý kontakt s ním má nezanedbatelný vliv na psychiku dětí. Prostřednictvím koně mohou děti získat důvěru v pedagoga a také postupně i k dalším lidem nebo kolektivu.

Jak uvádí Vávrová (1996) by fyzioterapeutka měla mít minimální jezdecké základy nutné pro práci s koňmi, aby pochopila a vycítila trojrozměrný pohyb koně a dokázala posoudit správnou mechaniku pohybu a podle toho aplikovat různé koně (podle plemen, výšky, stáří nebo temperamentu) různým pacientům. Ideální kůň pro hiporehabilitaci by měl být zdravý, osvalený, dobře ovladatelný, spolehlivý, nevnímavý k okolním vlivům a s dobrou mechanikou pohybu.

Kůň zařazený do hiporehabilitace by neměl být mladší 4-5 let a měl by mít základní všestranný výcvik (Vávrová, 1996).

Obr. 1. Areál pro hipoterapii

Obr. 2. Výcvik koně pro hipoterapii

(převzato z <http://www.chewal.cz/index2.php?page=1gal>)

3.1.1 Historie hipoterapie

Soužití koně a člověka trvá asi 5 000 let (Leiský, 1999), což dokazují zápisy na chetitských tabulkách. Pozitivní působení koně je známo již z římských záznamů.

Řecký lékař Galenus se zmiňuje o léčebných účincích jízdy na koni. Ve středověku byl vztah k přírodě potlačován, zaměřoval se spíše na náboženství. V novověku se hipoterapie objevovala v několika pracích významných osobností. Cesare Borgia doporučoval ježdění na koni pro udržení pěkných tělesných tvarů. Hieronymus Mercurialis ve svém díle *De arte gymnastica* vybízel k jízdě na koni k udržení dobrého zdraví a ke správnému držení těla. V 17. století Thomas Sydeham napsal dílo *Tractatus de podagra* ve kterém se věnuje jízdě na koni pomáhající k léčení dny.

„Prováděna pilně, pomáhá nejen při podagře, ale i při jiných četných utrpeních“ (Leiský, 1999, 23. s.).

Profesor L. T. Quellmalz analyzoval pohyb jezdce na koni, pokoušel se zrekonstruovat přístroj, který měl nahradit živého koně, to však nepřineslo výsledek, který se očekával.

Jízdě na koni se věnoval také významný filozof Goethe. „Člověk a zvíře se natolik prolínou, že se dá těžko říct, kdo koho ovlivňuje“ (Leiský, 1999, 24 s.).

Podle Leiského (1999) se v Paříži roku 1974 konal 1. mezinárodní kongres „Rehabilitation durch Reiten“, další kongresy probíhaly v Basileji (1976), Warwecku (1979) a Hamburku (1982). U nás se o hiporehabilitace objevila v roce 1974 (Leiský, 1999) u Jánských Lázní. V roce 1976 (Leiský, 1999) začala probíhat hipoterapie v HUCUL KLUBU Praha pod vedením profesora Levita.

Česká hiporehabilitační společnost byla založena roku 1991 (Leiský, 1999). V této společnosti jsou lékaři, fyzioterapeuti, pedagogové, pacienti a rodiče handicapovaných dětí.

3.1.2 Hipoterapie v České republice

Využití koní v České republice má dlouholetou tradici, jako první využil koně plemene hucul k terapeutickému ježdění RNDr. Otakar Leiský. Cíleně se této problematice věnuje MUDr. Lia Frantalová, která publikovala první materiály z kongresu RDI (Riding for the Disabled) v časopise Jezdectvo. V roce 1991 byla z její iniciativy a ve spolupráci z tehdejší primářem Ústavu sociální péče ve Zbůchu u Plzně MUDr. Luborem Zahradkou, RNDr. Otakarem Leiským, MUDr. Zdeňkem Bašným, Hanou Hermannovou a mnoha dalšími založena Česká hiporehabilitační společnost (Neradžič, 2006).

V rehabilitačním ústavu roku 1988 začala provádět MUDr. Frantalová léčebné ježdění na koních s dívkami se skoliózou, později s dětmi s mozkovou obrnou. Ve výsledcích, které byly poprvé zveřejněny na prvním kongresu České hiporehabilitační společnosti ve Zbůchu u Plzně (Neradžič, 2006) se u žádné z dívek zakřivení páteře nezhoršilo, u jedné zůstalo stejné a u ostatních se zlepšilo. Léčebné ježdění probíhá celoročně, venku nebo v jízdárně. Děti se pak mohou zúčastnit závodů, kterých se ročně v České republice koná až deset, z toho je šest integrovaných, kdy se jich účastní jak handicapované, tak zdravé děti. Cílem je společenské uznání a aktivizace zdravotně postižených (Neradžič, 2006).

3.1.3 Působení hipoterapie

Jak uvádí Neradžič (2006) hipoterapie je metoda, využívající pohyb koňského hřbetu a jeho přenos na člověka. Hipoterapie je také označována jako cvičení na balanční ploše, kráčející kůň dráždí svým pohybem řídící centra a nutí člověka k balancování, tím dochází k aktivování svalů a kloubů. Největší vliv má hipoterapie na rozvoj svalstva, především svalů trupu, břišních svalů, bránice a řadou dalších a také posturální motoriky (Neradžič, 2006).

Rytmus pohybu člověka a koně je rozdílný, proto je nutný proces adaptace. Člověk se adaptuje na pohyb koňského hřbetu, což vyžaduje aktivní činnost mozku a kůň se naopak snaží přizpůsobit pohybu zdravotně postiženého člověka (Neradžič, 2006).

Během jízdy na koni se zapojují i další smysly jako jsou hmat, sluch, zrak, čich i polohový aparát. Pacient dostává celou řadu podnětů, na které musí reagovat, to je důležité především u malých dětí, u kterých se teprve tvoří pohybová schémata a vážou je na podněty vyvolané smysly.

3.1.4 Preventivní působení hipoterapie

Jízdou na koni se předchází civilizačním chorobám fyzického i psychického charakteru. Jízda stimuluje pohybový systém i vnitřní orgány, příznivě působí také na duševní hygienu. Výsledkem je zlepšení fyzické kondice. U osob s chorobami pohybového systému kůň zpomaluje postup nemoci, u postižených úrazem v oblasti

pohybového systému vrací kůň původní funkci a kondici, ve fázi rekonvalescence urychluje obnovení pohybových schopností u handicapovaného (Neradžič, 2006).

3.1.5 Fyzioterapeutické působení hipoterapie

Toto působení zahrnuje fyzikální terapii v podobě prohřívání (kůň má vyšší teplotu než člověk), aktivní léčebný tělocvik nebo pasivní cvičení s pacientem. Touto metodou se mohou úplně vyléčit nebo zmírnit následky nemocí pohybového aparátu pacientů s funkční poruchou držení těla a u dětských pacientů s poruchou řízení pohybu (Neradžič, 2006).

3.1.6 Pedagogické a sociální působení hipoterapie

Pedagogika a psychologie používají svou vlastní diagnostiku a léčebné metody. Jak uvádí Neradžič (2006), kůň je využíván k nápravě chování a sociálních vztahů dětských i dospělých klientů. Kůň je v roli vychovatele, který zprostředkovává klientům kontakt s okolím, učí normálnímu chování a interpersonální komunikaci.

3.1.7 Cíle a možnosti hipoterapie

Čím je člověk mladší, tím intenzivněji působí kůň na rozvoj jeho fyzických i psychických schopností, tedy i na zdraví.

Ve školním věku přibývá dětí s vadným držením těla a s poruchami chování, léčba je někdy obtížná z důvodu odmítání nebo agrese ze strany dětí a jejich rodičů. Při jízdě na koni se zlepšuje a udržuje fyzická zdatnost dospívajícího a dochází i k posílení sebevědomí pacienta (Neradžič, 2006).

3.1.8 Klady hipoterapie

Kůň svým pohybem kladně ovlivňuje chůzi, dech, úchop nebo řečové schopnosti pacienta a umí instinktivně respektovat věk dítěte – ten se u zdravotně postižených liší

od věku kalendářního (tzn. například dítě ve věku 6- ti let se neumí samo posadit ani chodit – kůň na něj reaguje jako na kojence či batole).

Hipoterapie se zahajuje v době, kdy jsou poruchy držení těla nebo motoriky ještě léčebně ovlivnitelná. Je to dlouhodobý, intenzivní léčebný proces (Neradžič, 2006).

3.2 FELINOTERAPIE

Kočka na rozdíl například od psa se nedá vycvičit, ale hodně si pamatuje. Je vázána na domov a své teritorium než na člověka samotného. Kočka je nezávislé zvíře se samostatnou rozvahou individuálně pracujícího lovce. Kočky mají dokonalý sluch a rovnovážné ústrojí, dobře se orientují v prostoru. Zrak mají ve tmě až šestkrát citlivější než člověk, výborné periferní vidění a široké zorné pole. Jsou výborní skokani a společenští tvorové.

Obr. 3 .Felinoterapie
(převzato z <http://www.happycat.sk/felinoterapia.htm>)

Obr. 4. Felinoterapie u seniorů
(převzato z <http://www.lorm.cz/img/fotoalbum/2007-pobyt-3-letovice/felinoterapie-s-kocourem-dannym.jpg>)

3.2.1 Působení kočky

Jak uvádí Neradžič (2006), kočka pomáhá zmírnit adaptační stres, díky jejímu vlivu se upravují hodnoty krevního tlaku a srdeční frekvence, dochází ke zmírnění napětí při stresu, povzbuzení jemné motoriky u pacientů s poškozením mozku po mozkové mrtvici.

Kontakt s kočkou pomáhá rozvíjet estetické a hudební cítění u dětí, například při produkci divadelních her, pomáhá jim při soustředění, děti začínají lépe komunikovat a dochází k rozvíjení slovní zásoby. Agresivní děti dokážou kočky usměrnit svým mňoukáním. Vlastní léčba probíhá především při hlazení kočky, při kterém dochází k dráždění chlupy a prohřívání rukou.

Felinoterapie může působit i negativně, například děti mohou napodobovat způsob pití kočky a krmení z misky, děti se také mohou naučit podle způsobu koček

šplhat na židle a stoly nebo i na stromy, což vynucuje velmi zvýšenou pozornost a péči. Existují také určitá rizika v přenosu chorob (Neradžič, 2006).

3.2.2 Výběr kočky

Podle Neradžiče (2006), se k terapii většinou používají kočky domácí, kočky plemene ragdoll a sibiřské kočky. Důležitým faktorem je, aby si kočka a pacient byli povahově co nejbližší. Přednost mají kočky s mírnou a přátelskou povahou a ty, které samy vyhledávají kontakt s lidmi. Kočka musí být správně socializována a chována v obydlí s neustálým kontaktem s člověkem. Nevhodné jsou kočky z útulků, jelikož není známa jejich výchova a chybí informace o jejich prodělaných nemocech, případně následných nemoci.

Kočky využívající se v terapii by měly být označeny mikročipem. Pacient by neměl mít alergii na kočičí srst a měla by být pravidelně prováděna veterinární prohlídka.

Obr. 5. Kočka plemene ragdoll
<http://catbreedswiki.com/breedsaz.htm>

Obr. 6. Sibiřská kočka
(převzato z <http://www.klenotsibire.com/>)

3.3 OSTATNÍ ZVÍŘATA

K zooterapii se kromě psů a koní využívá i řada jiných zvířat. Nejčastěji se chovají akvarijní ryby, okrasní ptáci, kočky, králíci, ovce, kozy, ale i plazi nebo obojživelníci. U koček, králíků a jiných hlodavců je důležitá možnost her, vzájemných dotyků a vytváření vztahů se zvířaty. Jak uvádí Neradžič (2006) docílí se tak účelnému naplnění volného času, zábavy a rozptýlení. Péče o hospodářská zvířata je součástí pracovní terapie, kdy klient dochází k pocitu zodpovědnosti a zlepšení sebedůvěry. Při kontaktu s plazy, obojživelníky či pavouky dochází ke zlepšování fobií a psychických onemocnění ze strachu.

Zvířata mají hlavně motivační funkci – klient je pozitivně naladěný, snadněji se učí novým věcem a přebírá zodpovědnost za zvíře (krmení, péče).

3.3.1 Využití ptáků

Podle Neradžiče (2006) jsou k terapii vhodné spíše ptáci s větší vnímavostí k okolí a vyšší komunikativností.

Ze všech druhů ptáků je k rehabilitaci vhodných kolem 100 druhů. Jsou to papoušci, holubi, loskuták posvátný nebo někteří dravci.

Pták by měl být naučen na přítomnost lidí a měl by mít schopnost snášet dotyky, výhodou je umění mluvit.

Papoušci jsou velmi vhodní, jelikož umějí napodobovat zvuky a jsou velmi učenliví. Nejvíce ze všech ptáků přilnou k člověku a umějí udržet pozornost. Působí antidepressivně, jelikož člověka zaměstnávají a zklidňují. Jsou ideální pro zlepšení duševní rovnováhy a zmírnění negativních projevů.

U hyperaktivních dětí evokuje zklidnění, povinnost starat se o něj a také zabývat se někým jiným než sám sebou.

Jsou dvě možnosti při využití papoušků při rehabilitaci:

První je přímý chov papouška v domácím prostředí, kdy se majitel sám stará o životní potřeby papouška (krmení, čištění klece apod.). Ochočený papoušek se může pustit z klece, hrát si s ním a dotýkat se ho.

Druhou možností jsou návštěvy s ochočeným papouškem v léčebných zařízeních či dětských domovech. Na klienty působí kladně kontakt se živým tvorem, možnost se ho dotýkat, případně poslouchat jeho mluvení.

Nejčastěji používané druhy papoušků:

- amazoňan modročelý (*Amazona aestiva*)
- amazoňan venezuelský (*Amazona amazonica*)
- žako šedý (*Psittacus erithacus*)
- papoušek senegalský (*Poicephalus senegalus*)
- ara malý (*Ara severa*)
- korela chocholátá (*Nymphicus hollandicus*)
- andulka vlnkovaná (*Melopsittacus undulatus*)

Pěvci se v zoorehabilitaci používají k lehčím případům. Nelze se jich dotýkat, nejsou tak lehce ochočitelní jako např. papoušci, ale na zavolání přiletí na ruku. Dokáží opakovat pouze jednoduché pískání.

Dravci jsou vhodní pouze k těm nejlehčím případům, stejně jako pěvců se jich nelze dotýkat, ale na zavolání přiletí na ruku. Dravci jsou ze všech ptáků nejspontánnější.

3.3.2 Využití savců

V terapii se setkáváme s různými druhy hlodavců (*Rodentia*) (Neradžič, 2006), zejména s činčilami, křečky, pískomily, potkany, morčaty atp. Nevýhodou je jejich krátkověkost.

Morče domácí (*Cavia cobaya*, f. *porcellus*) je sociálně žijící zvíře s velmi milou a klidnou povahou, pro rehabilitaci je vhodné pro svou malou velikost těla, denní aktivitou a nenáročností při chovu.

Morčata jsou součástí terapeutických programů pro děti, uklidňují klienty, odvádějí pozornost od bolesti a i přes neobratnou manipulaci ze strany dětí se nesnaží utéct nebo kousnout. Mohou se pokládat i na lůžka pacientů nebo na invalidní vozíky.

Činčila vlnatá (*Chinchilla lanigera*) je aktivní a sociálně žijící hlodavec, je velmi čistotná a snadno ochočitelná. Díky své jemné a husté srsti vyvolává při pohlázení pozitivní pocity. Používá se například při rehabilitaci psychicky nemocných.

Potkan (*Rattus norvegicus*, var. *Alba*) je velmi inteligentní zvíře, společenské a hravé. Vytváří si velmi silné pouto k člověku. Je vhodný pro dotykové aktivity.

Myš laboratorní, domestikovaná forma myši domácí (*Mus musculus*) je jako sociální zvíře také využívána k rehabilitaci, avšak je méně vhodná vzhledem ke svým malým rozměrům a menší přichylnosti k člověku. Nevýhodou je také zápach, který vydává. Používá se spíše pro pozorování než dotykové aktivity.

Křeček zlatý (*Mesocricetus auratus*) není pro rehabilitaci příliš vhodný pro svou samotářskou povahu a kousavost, mláďata je však možno ochočit. Vhodnějšími druhy jsou křečík džungarský (*Phodopus sungorus*), křečík Robowského (*Phodopus roborowskii*) a křečík daurský (*Cricetulus barabensis*), jsou velmi společenší, chovatelní ve skupinách, nekousaví a čistotní.

Králík domácí (*Oryctolagus cuniculus*, f. *domestica*) středních a velkých plemen se využívá na farmách pro pracovní terapii a pohybové aktivity, králíci malých a zakrslých plemen se využívají spíše v nemocnicích, léčebnách apod.

Králíci jsou klidní a společenší tvorové milující hlazení a dotyky. Uplatňují se jak u psychiatrických pacientů, tak u seniorů s demencí nebo Alzheimerovou chorobou. Odvádějí pozornost od bolesti, hodí se pro děti s agresivitou nebo s poruchami učení.

Fretka (*Mustela putorius*, f. *furo*) je velmi snadno ochočitelná, velmi hravá, zvědavá a aktivní. Působí pozitivně na osamělé osoby, děti v dětských domovech apod.

3.4 ZVÍŘATA V ZOOLOGICKÝCH ZAHRADÁCH

Zoologické zahrady mají nezastupitelnou úlohu při ochraně přírody – záchrana živočišných druhů nebo zachování kriticky ohrožených druhů, která by jinak v přírodě vyhynula. Kontakt se zvířaty pozitivně působí na psychiku člověka a k rozvoji osobnosti.

Programy pro děti jsou zaměřovány na rozvíjení vztahu k přírodě, k seznámení s novými informacemi o přírodě, o typických druzích zvířat a jejich chování. Jako výukové metody se používají výklad, demonstrace na živých zvířatech, poznávání přírodnin, her apod.

Mnohé zoologické zahrady v České republice nabízí po děti své vlastní výukové programy, které se týkají všech oblastí, jak flóry, tak fauny. Celoročně nabízí pro děti svůj program zoo v Brně (www.zoobrna.cz), kde zájemce seznamuje s činností zoo po celý rok, vysvětluje žákům, proč mají zoologické zahrady důležitou roli všude na světě a poučuje je ve dvouhodinových vyučovacích jednotkách o různých druzích zvířat, jako jsou ptáci, šelmy nebo ryby a jejich etologií, která je provázena pozorováním v areálu zoo. Děti se dozvídají o ohrožených zvířatech a jak jim mohou pomoci. Pomocí videa se děti přenesou do původních oblastí exotických zvířat a dozví se informace o jejich způsobu života.

3.5 CANISTERAPIE

Pes je již tisíce let nejbližším spojencem člověka. Následoval ho po celé planetě a do všech zeměpisných šířek. Žádný jiný živočišný druh nebyl člověku tak oddaný a užitečný. Psi hlídají náš majetek, zachraňují lidi zasypané lavinami, pomáhají policistům, vodí nevidomé, jsou velmi významnými pomocníky handicapovaným lidem a dokonce slouží i ve válce. Nejvýznamnější rolí psa však je být lidem oddaným společníkem.

3.5.1 Historie psa

Kostry psů byly nalezeny v těsné blízkosti lidských pozůstatků v oblastech prehistorických sídlišť v Rusku (Asantova Gora, 10 000-12 000 př. n. l.). Jeskynní malby a rytiny nasvědčují, že tento společensky žijící tvor se nechal ochočit (Rousselet-Blanc, 1999).

Ve 3. tisíciletí se pes stal ve starém Egyptě symbolem posvátnosti a každý, kdo psa zabil, byl odsouzen k smrti. V řecké mytologii je střeženo podsvětí psem Cerberusem. Homér ve svém díle Odyssea vypráví o skonání dojetím věrného psa Argose při shledání se svým pánem Odysseem.

Židovsko-křesťanská civilizace neměla psy příliš v lásce a také muslimy byl pes považován za něco nečistého.

V 17. století se v evropských zemích rozvíjí chovatelství psů, objevují se malá módní plemena (bišonek, lvíček,..). Na počátku 18. století se již začínalo s výcvikem psů a v 19. století dochází k nárůstu počtu jednotlivých plemen, psi začínají pomáhat při střežení hranic a vznikají první spolky na ochranu zvířat (1. spolek – Královská společnost na ochranu zvířat ve Velké Británii). Ve 20. století dochází k rozšíření psů do policejních a vězeňských složek, začínají se také uplatňovat psi asistenční a jsou cvičeni na pomoc handicapovaným lidem. Začíná začleňování psů do společnosti a snaha člověka z nich udělat nejlepšího přítele (<http://www.efikx.estranky.cz>).

3.5.2 Původ psa

U psa se setkáváme s mnohotvárností, jakou nenajdeme u žádného jiného živočišného druhu. Od nejmenších psů po ty největší patří všichni k druhu *Canis familiaris*. Není možné určit, jak vypadal úplně první pes, zda byl malý nebo velký, jakou měl srst či postavení uší. Pravěké psovité šelmy mají málo rozlišovacích znaků a je proto těžší stanovit mezi nimi příbuzenství.

Jak uvádí Rousselet-Blanc (1999) většina známých plemen psů byla vyšlechtěna zhruba před sto lety, avšak bylo potřeba několik tisíciletí, aby se z divokého psa, jakým býval, vyvinul pes, jakého známe dnes.

Předkové současných savců se vyvíjeli tak, aby přežili podmínky své doby. Tito savci, žijící v pravěku, se živili pouze rostlinnou potravou. U vyhynulých druhů masožravých savců rodu *Miacis*, před 50 miliony lety, došlo k vývoji a stavbě chrupu. Během několika miliónů let, kdy vzrostla rozmanitost rostlinné potravy, došlo také k prudkému nárůstu býložravců a následnému rozšíření masožravých savců.

Podle vědců, nejvzdálenějším předkem psa, který žil v Severní Americe, byl pes z rodu *Hesperocyon* (Fogle, 1995). V Evropě se po miliony let vyskytovala skupina psovitých šelem čeledi *Amphicyonidae*. Vymření těchto šelem došlo ve spodním pliocénu (Fogle, 1995).

Pes (*Canis davisi*) se vyvinul z rodu *Hesperocyon*, po pevninském mostě přes Beringovu úžinu se dostal až do Evropy a Afriky. Během 8 miliónů let se vyvinul v jednotlivé předky dnešních psů.

3.5.3 Pes a jeho příbuzní

V čeledi psovitých šelem vedle sebe stojí řada vzhledově odlišných zvířat. Liší se od sebe i odlišným chováním. Pes, stejně jako vlk nebo pes hyenovitý loví převážně ve smečkách, naopak je tomu u lišek, které vyhledávají spíše samotu a žijí společně jen v období páření.

Jak uvádí Mikulica (2004) do rodu *Canis* neboli pravých psů patří pes dingo (*Canis dingo*), vlk (*Canis lupus*), šakal obecný (*Canis aureus*), šakal čabrákový (*Canis mesomelas*), šakal pruhovaný (*Canis adustus*) a kojot (*Canis latrans*).

3.5.3.1 Vlk (*Canis lupus*)

Vlk se řadí mezi největší zástupce psovitých šelem, což platí pouze jen u některých poddruhů vlka. Vyskytují se v rozmanitých prostředích od studených tunder až po žhavé pouště, dokonale se přizpůsobili svému prostředí, vlci žijící v arktických oblastech váží až 70 kg (Mikulica, 2004), směrem do teplejších oblastí se hmotnost a velikost vlků snižuje. Největším známým vlkem byl pravděpodobně vyhynulý druh *Canis dirus*, který se vyskytoval na americkém kontinentě v dobách pozdního pleistocénu.

Proměnlivá je i barva srsti, nejznámější a nejvíce se vyskytující barva je šedá, sněhově bílá barva se žlutými tóny je především u vlků žijících na severu, arktičtí vlci jsou přizpůsobeni k životu v chladných oblastech a mají velkou izolační schopnost. Černí vlci mají hnědé nebo hnědočerné tóny a pohybují se především v Severní Americe. Vlci žijící ve stepních oblastech jsou hnědí. Srst vlků se při páření mísí a tudíž se mohou vyskytovat v jedné smečce vlci bílí, černí nebo šedí.

V bývalém Československu vlk ještě pobýval, ale v Čechách a na Moravě byl již před 100 lety (Mikulica, 2004) vyhuben, několik jedinců se pohybuje na území Slovenska.

Lesní porosty poskytují vlkům vhodné prostředí pro přežití, lidmi jsou však vytlačováni do podhorských oblastí.

Vlci žijí v dobře organizovaných smečkách, velikost jejich revíru závisí na dostupnosti potravy, v travnatých otevřených krajinách mohou vlci lovit na území o rozloze až 1000 km² (Mikulica, 2004). Jako úkryty využívají keře, křoviny a lesíky, kde si vyhrabávají nory, které slouží k odpočinku.

Potravou jim jsou převážně kopytníci, ale nepohrdnou ani zajíci, bobry nebo myšmi. Významnou složkou jídelníčku jsou i různí brouci, bezobratlí živočichové a rostlinná potrava.

Podle Mikulici (2004) se spotřeba potravy vlka odhaduje na 2kg denně. Odnášejí si svou kořist a poté ji zahrabou.

Vlci jsou důležitou součástí přírody, redukují stáda kopytníků, aby jejich počet zůstal v přírodní rovnováze.

Objevují se návrhy o zpětném navracení vlků do evropských lesů, avšak výskyt vztekliny u lišek a případné nakažení vlků je velkým rizikem. Z biologického hlediska však vlci do přírody patří.

Obr. 7. Arktický vlk (převzato z www.vlci.info)

*Obr. 8. Černá varieta vlka
(převzato z www.vlci.info)*

*Obr.9. Šedá varieta vlka
(převzato z www.vlci.info)*

3.5.3.2 Kojot (*Canis latrans*)

Kojoti se vyskytují v prériových oblastí severoamerického kontinentu. Jsou to šelmy středního vzrůstu, jsou menší než vlci, ale není vyloučeno, že někteří kojoti mohou přesahovat výšku menších vlků z jižních oblastí.

Potrava kojotů je různorodá, živí se mršinami, zvířaty velikostí pro ně dosažitelnými a nepohrdnou ani rostlinnou potravou.

Obr. 10. Kojot (převzato z www.ezoo.cz)

Obr. 11. Kojot prériový (převzato z www.ezoo.cz)

3.5.3.3 Šakal obecný (*Canis aureus*)

Šakal obývá velmi rozsáhlá území, severní oblast Afriky přes území Keni, indický poloostrov až do Barmy. V Evropě se šakali vyskytují především v oblasti Balkánu, tyto druhy jsou největší, hmotností mohou dosahovat až 15 kg (Mikulica, 2004).

Šakali jsou na pohled menší než vlci, jejich ocas je kratší, sahá jen k patnímu kloubu. Srst má špinavě žlutou, žlutošedou nebo šedou barvu a na krku se většinou objevuje rezavě červená barva.

Stejně jako kojoti se živí vším, co dokážou ulovit, požírají mršiny a odpadky, velká část potravy obsahuje rostlinnou složku.

Žijí v otevřených krajinách a v křovinách nebo rákosí si hledají úkryty. Jejich nepřáteli jsou levharti a vlci, s ostatními zdivočelými psy žijí bez konfliktů.

Dalšími druhy jsou: šakal čabrakový (*Canis mesomelas*) a šakal pruhovaný (*Canis adustus*).

Obr. 12. Šakal čabrakový (převzato z <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2002020201>)

Obr. 13. Šakal obecný (převzato z <http://www.biolib.cz/cz/image/id44957/>)

3.5.3.4 Dingo (*Canis dingo*)

Jak uvádí Mikulica (2004), dingové jsou zdivočelí psi, vyskytující se na australském kontinentu. Jejich nejčastějším zbarvením je rezavá s tmavými odstíny hnědé. Většina z nich žije v nezávislosti na lidech, avšak někteří mají tendence se sdružovat k lidským obydlím. Štěňata mohou být ochočena, ale jelikož dingové neštěkají, nepoužívají se k hlídání příbytků, ale jako pomocníci domorodých mužů k lovu. S příchodem Evropanů do řídce osídlené Austrálie začali být s dingem potíže, kdy si dingové vybírali ovce farmářů jako svou snadnou kořist.

Obr. 14. Dingo (převzato z <http://www.cestovatel.cz/clanky/australie-2006-i-vychodni-pobrezi/galerie/pes-dingo>)

Obr. 15. Dingo na lovu (převzato z <http://svetzvirat.unas.cz/historiepsa.htm>)

3.5.4. Komunikace psa

Psi komunikují s okolím pomocí polohy těla, výrazu tváře, pohyby uší, ocasu a také různými zvuky.

Jak uvádí McGreevy (2005) psí komunikace má v některých případech stejný význam jak v případě člověka tak i jiného psa. Zvednutím zadní části těla a pokrčením předních nohou pes vyzývá ke hře kohokoliv, člověka i jiného psa.

Psi bojácní se snaží být co nejmenší, stahují ocas a odvrací pohled. Někdy si lehnou na záda a zcela oddaně odkryjí břicho. Psi s větším sebevědomím vypadají na pohled větší, jelikož naježí chlupy na hřbetě, stojí ve vzpřímeném postoji a zvednou ocas - nebojí se upřeného pohledu.

Nakláněním dopředu s ušima mírně vpřed dává pes najevo svou agresivitu a útok, mírně při tom ohrnuje pysky, vrčí a dívá se upřeně před sebe. Naopak pes, který je dobře naladěný, vrtí ocasem v neutrální poloze – není stažen mezi nohy ani vztyčen, jeho tlama je otevřená a v očích není patrná zloba ani hrozba.

Podle McGreevyho (2005) mohou mít zvukové signály psa jako je vrčení, štěkání, vytlí nebo kňučení v různých situacích jiný význam. Štěkot psa upoutává pozornost a může vyjadřovat obavy, zneklidnění, radost nebo spokojenost.

Co se týče zrakového kontaktu, pes upřeně se dívající do lidských očí nemusí vždy znamenat nadřazenost a odvrácení pohledu neznamená vždy pokoru. Je velmi důležité sledovat i ostatní signály psa jako je výraz tváře nebo postavení těla.

Velký význam v psí komunikaci má pach. Každý pes má speciální pach, který vylučuje z paranálních žláz a uvolňuje se při každém močení nebo zavrtění ocasu. Značkováním zanechává pes o sobě spoustu informací a slouží také k označování teritoria. Psi s větším sebevědomím nosí ocas vysoko zdvižený a uvolňují tak více pachy, naopak psi poddajní nosí ocas často stažený mezi nohama, aby na sebe poutali co nejméně pozornosti. Zanechávání pachových stop je typické především pro nekastrované samce, ale může se vyskytnout i u některých fen.

Psi mohou vysílat nejednoznačné signály, které mají u lidí rozdílné významy, u člověka je úsměv vyjádřením radosti a přátelství, u psa však stažení koutků dozadu a odhalení zubů může značit agresi. Lidé při dorozumívání často používají gestikulaci rukou, psi ovšem rychlé pohyby mohou znervózňovat, jelikož nerozumí jejich významu. U setkání s jiným psem se pes přibližuje opatrně, lidé naopak k sobě přistupují zpříma. Každý pes je však individuálním tvorem a má své specifické chování a projevy.

3.5.5. Historie canisterapie

Straková (1999) uvádí, že terapie za pomoci zvířat využívali již ve starém Řecku, kde byli k léčebnému působení používáni psi a koně. Malí psi, předchůdci dnešního maltézského psa, byli pokládáni na nemocná místa pacientů. Tato metoda se používala zvláště u léčby revmatismu a využívány byly i psí sliny a hřejivý kožich (kolektiv autorů, 2000).

V roce 1792 (Straková, 1999) byla založena klinika York Retreat, kde byla poskytována péče duševně nemocným lidem, nikoliv vězeňským způsobem, ale aktivizujícím, kdy pacienti mohli chovat a pečovat o zvířata. Dnes se účinku zvířat používá při léčení různých zdravotních komplikací.

Americký psychiatr Boris Levinson prokázal ve svých výzkumech, že vztah člověka a zvířete může vyvolat pozitivní sociální a emocionální pocity, které mají kladné účinky na zlepšení zdravotního stavu člověka. Levinson vycházel ze své vlastní zkušenosti, kdy pozoroval setkání svého psa a handicapovaného dítěte, které projevilo

svůj zájem o psa, jejich vzájemné působení mělo za následek uzdravení dítěte. Levinson poté začal využívat terapie se zvířaty.

Podle Strakové (1999) se výzkum na téma vzájemného vztahu mezi člověkem a zvířetem značně zvýšil. Výzkumy ukazují, že majitelé zvířat, kteří trpí kardiovaskulárními problémy, mají větší šanci na přežití než ti, kteří žádné zvíře nevlastní. Zvířata se projevují pozitivními účinky na starší osoby i na sociální vývoj dítěte.

Obr 16. Maltézský psík dnes
(převzato z <http://www.celysvet.cz/fotky-maltezacek-foto-obrazky>)

3.5.6 Praktické využití psa v rozvoji osobnosti - Canisterapie

Využití psa by mělo odpovídat potřebám klientů, využívá se například v oblastech:

- jemná motorika (pamlsek, který vezme do rukou a podá psovi);
- hrubá motorika (házení míčku);
- řeč (povely psovi);
- rozvíjení smyslů (klient navléká psovi obojky různých barev);
- pohyb (klient, například po mrtvici, se pomocí psa odváží k prvním samostatným krokům);
- prohřívání postižených částí těla (tzv. polohování, kdy teplo psího těla působí na postiženou část člověka);

- psychické problémy (dítě se psovi může svěřovat se svými problémy, které nikomu jinému neřekne);
 - učení (působení psa na hyperaktivní děti, které jsou již po hodině strávené se psem schopny absolvovat výuku);
 - sociální (návštěva zvířat v domovech pro seniory);
- (Svobodová a kol. 2009).

3.5.6.1 Psi využívání pro canisterapii

Podle Svobodové (2009) je nejvyužívanějším plemenem pro canisterapii labradorský retrívr (16%), zlatý retrívr (14%), kříženci různých plemen (10%), border kolie (8%), flat coated retrívr (6%), německý ovčák (4%), bernský salašnický pes (3%).

Pro canisterapii je vhodný jedinec, který bude milovat lidi, bez známek strachu, obranných schopností nebo agrese. Jsou plemena pro canisterapii vhodnější, ale nezáleží na plemenu, ale na povahových vlastnostech psa (kolektiv autorů, 2000).

3.5.6.2 Vlastnosti canisterapeutického psa

- vyrovnaná povaha (žádné stopy agrese);
 - dobrá socializace (zvyklost na neobvyklé věci, prostředí, lidi);
 - přátelská povaha, přítulnost;
 - hravost, chytrost, bystrost;
 - ochota spolupracovat;
 - schopnost vydržet dlouhodobý fyzický i psychický tlak;
 - silná vazba na psovoda, ale zároveň spolupráce s jinými lidmi;
 - bez přítomnosti nemocí, vnitřních i vnějších parazitů, čistotnost;
- (Svobodová a kol., 2009)

3.5.6.3 Požadavky na canisterapeutického psa.

- reakce na své jméno a přivolání;
- zájem o aport, jemnost při braní pamlsků;

- vysoký toleranční práh (reakce na nečekané podněty, zvuky a pachy nesmí probíhat agresivitou, útekem nebo bojácností);
- umění rychlého zklidnění;
- setrvání v určité poloze i po několik minut;
- schopnost komunikovat i s jinými lidmi bez přítomnosti psovoda;
- schopnost komunikovat s handicapovanými osobami;
- snášenlivost s ostatními zvířaty
- bez nepříjemných zlovyků (skákání na lidi, značkování)

Jak uvádí Svobodová (2009) ke splnění těchto předpokladů je velmi důležité zaměřit výcvik i výchovu již od mladého věku psa.

3.5.7 Canisterapie u dětí s hyperkinetickým syndromem poruchou pozornosti

Hyperkinetický syndrom s poruchou pozornosti je soubor příznaků, které jsou charakteristické začátkem v ranném věku a kombinací nadměrného a hůře zvladatelného chování (Eisertová, 2004).

K základním symptomům hyperkinetického syndromu – ADHD (dále jen ADHD) patří hyperaktivita, impulzivní chování a nedostatečná schopnost dítěte se soustředit (Munden, Arcelus, 2002).

ADHD může být neinformovanými pedagogy chápáno jako obyčejné zlobení a nekázeň dítěte, které jsou dlouhodobého rázu a nemožnosti usměrnění dítěte běžnými výchovnými prostředky a proto dochází po určité době k vyhledání odborné pomoci (Kříž, 2000). Intenzivního výzkumem v 70. a 80. letech bylo zjištěno, že ADHD se stala nejpopisovanější a nejcitovanější dětskou poruchou v lékařské literatuře *Index Medicus*. V důsledku tohoto výzkumu je ADHD v evropských zemích považováno za poruchu s biologickou příčinou, kterou je možno léčit (Munden, Arcelus, 2002).

Jak uvádí Kříž (2000) děti tvoří přes 30 % klientely v ordinacích, uvádí, že výskyt podle pohlaví je 6:1 ve prospěch chlapců.

Další symptomy, které uvádí Kříž (2000) podle četnosti výskytu jsou: porucha pozornosti (94%), emocionální labilita (83%), hyperaktivita (80%) nebo sklony k impulzivnímu chování (63 %).

3.5.7.1 Klinické projevy ADHD

Velemínský (2007) uvádí, že školní věk je považován za nejobtížnější období, zvláště na počátku školní docházky. Dítě se těžko vyrovnává s požadavky školy na pozornost, klid a kázeň. I při dobrém myšlení a paměti mají tito jedinci nižší výkonnost a zhoršený prospěch. Důležitým faktem je, že při nesprávném přístupu pedagoga se u těchto dětí mohou rozvinout poruchy chování a hrozí i poškození povahových vlastností.

V období puberty a dospívání mění klinické příznaky svou formu a částečně ustupují neboť mění svou kompenzaci, při nepříznivých podmínkách může u dětí docházet k poruchám ve vývoji osobnosti směrem k disociálnímu chování (Kříž, 2000).

3.5.7.2 Metodika práce s dětmi s ADHD

Podle Kříže (2000) je velmi důležitý klidný a trpělivý přístup ve výchově ze strany pedagoga a také jeho optimistické chování a vystupování. Rovněž je důležité povzbuzování dítěte a přiměřené zatěžování jeho pozornosti.

Jak uvádí Eisertová (2004) jsou základy péče o děti s ADHD tvořeny vždy:

- individuálním přístupem k dítěti;
- úzkou spoluprací s rodinou a školou;
- pozitivním přístupem k dětem s problematickým chováním;

Důležitým aspektem pro práci s dětmi s ADHD je dobrá alespoň teoretická informovanost pedagogů. Pedagog by měl být schopen dítěti s ADHD přizpůsobit prostředí s přihlédnutím na specifickou poruchu (Mundsen, Arcelus, 2002).

Matějček (1999) uvádí desatero správného přístupu:

- TRPĚLIVOST A KLID
- OPTIMISMUS A POCHVALA
- OCENĚNÍ A ZABRÁNĚNÍ CHYB
- UČENÍ A SPOLUPRÁCE
- ČASTÉ ZATĚŽOVÁNÍ POZORNOSTI, ALE V MALÝCH DÁVKÁCH
- VYUŽITÍ ZÁJMŮ

- HODNĚ POHYBU A HER
- ZABRÁNĚNÍ POCITŮM MÉNĚCENNOSTI
- Kladné ovzduší v rodinném prostředí
- Spolupráce rodiny a školy

3.5.7.3 Canisterapie u dětí s ADHD

Pro podporu rozumového a citového vývoje dětí je důležité vzájemné přátelství mezi dítětem a psem. Celosvětové výzkumy uvádí, že vztahy mezi dětmi a zvířaty napomáhají jejich rozvoji sebevědomí, zodpovědnosti, samostatnosti a také schopnosti zapojení se do společnosti (Galajdová, 1999). U předškolních dětí a mladších školáků přetrvává ovšem vnímání psa jako „živé hračky“, ale pomocí zpětné vazby, které je pes schopen, má i v tomto období zvíře na dítě především funkci výchovnou.

Cílem canisterapeutického procesu je celkové zklidnění dítěte a zlepšení jeho koncentrace na určitou aktivitu (Eisertová, 2004).

Jak uvádí Velemínský (2007) pes se stává motivačním prvkem pro dítě, při realizaci canisterapie je nutno dodržet několik zásad:

- úzká spolupráce mezi rodiči, pedagogem a zařízením, kde dítě dochází;
- seznámení pedagoga/canisterapeuta s projevy chování dítěte;
- pravidelnost návštěv se psem;
- vhodný výběr prostředí, kde se bude dítě i pes cítit bezpečně;

3.5.7.4 Způsob použití praktické canisterapie u dětí

1. Jemná motorika (Velemínský, 2007)

- česání a kartáčování srsti psa;
- připínání psovi obojek, vodítko (vyžaduje koncentraci a tudíž musí dojít k celkovému zklidnění dítěte);
- krmení granulemi nebo piškoty;
- stimulace psa jemným dotykem;

2. agresivita

- snížit agresivitu u dětí se nejlépe daří pomocí nácviku ovladatelnosti psa. Velmi účinné se ukázaly být nejrůznější závody mezi psem a dítětem nebo různé štafety a soutěže se psem;
- dítě je motivováno výhrou v závodech/soutěžích a naopak se učí ovládat a kontrolovat své emoce v případě prohry;

3. řečové dovednosti

- k nácviku řečových schopností se velmi často využívá dotyku psa dítětem, kdy se dítě jemně dotýká částí těla psa a poté se je snaží pojmenovat (ucho, čumák, zuby, ocas apod.);
- u cvičení ovladatelnosti psa při nácviku povelu aport dochází u dětí k rozvoji řeči, kdy zařazujeme odlišné předměty k aportování, které má pes určeno přinést (míček, uzlík, kroužek apod.);

4. Celkové zklidnění dítěte v závislosti na přítomnosti psa

- využívány jsou: kontakt se psem a celková péče o něj, knihy a časopisy se psí tematikou, fotografie psů, povídání o krmení psa, o návštěvách u zvěrolékaře, canisterapeutické tábory;
- pro rozvoj dovedností u dětí je vhodné používat obojky a vodítka různých barev, tvarů a délek, různé hračky nebo pamlsky, misky různých barev a velikostí (pedagog/canisterapeut určí dětem jaký obojek a jaké vodítko mají psovi dát (dlouhé, hnědé vodítko a červený kožený obojek) a určí, s kterou hračkou si budou se psem hrát);

3.5.8 Canisterapie u dětí s epilepsií

Epilepsie je jedním z nejčastějších onemocnění nervového systému. Celkový počet pacientů nemocných epilepsií je odhadováno na 50 – 100 000 (Marušič, 2001).

Nejvyšší četnost záchvatů byla pozorována u předškolních dětí, podle Vágnerové (1999) trpí epilepsií asi 1% dětí a 5% dětí dostane alespoň jeden epileptický záchvat. Jedná se o nemoc s charakteristickými záchvaty, které se neustále opakují a u

kterých může dojít i k poruchám vědomí. Toto onemocnění ovlivňuje kvalitu života i po psychické a sociálně ekonomické stránce (Preiss, 1998). Záchvaty se u nemocných objevují jen po zlomek jejich života, mezi záchvaty jsou dlouhá období, po která pacient nemá žádné obtíže a může vést normální život.

3.5.8.1 Léčba dětí pomocí canisterapie

Při canisterapii je vhodné se zaměřit u dětí na psychosociální stránku tohoto onemocnění. Dětem je vhodným pomocníkem signální pes – jeho úkolem je vycítit záchvat a předem svého majitele varovat – uvést ho na bezpečné místo a na veřejnosti na něj upozornit, je přátelský ke všem lidem a nechá svého majitele ošetřit.

Pes musí být správně veden, často rozpozná záchvat jen u svého pána a to podle řady signálů (změny chování, změna pachu potu), na přicházející záchvat pes reaguje různě, od kňučení, štěkání až po tahání za oděv, ruku apod.

Podle Velemínského (2007) se časové rozmezí, kdy psi označí příchod záchvatu liší, někteří označují o hodinu dopředu, jiní jen o pár minut. Rasa psa není důležitá, rozhoduje jeho citlivost záchvat rozpoznat.

Pes se stává pro dítě významným a důležitým společníkem – díky němu se dítě cítí bezpečně, pes mu poskytuje podporu, nezávislost a také snižuje stres. Nejen při dospívání se pes stává cenným důvěrníkem a napomáhá zvýšit dítěti sebevědomí a začlenit ho do společnosti.

3.5.9 Organizace věnující se výcviku psů

Vodící pes je pro handicapovaného člověka jedním z kroků k samostatnosti, nezávislosti, větší svobody a bezpečí.

V České republice existuje několik organizací, které se věnují výchově a výcviku psů. Tito speciálně vycvičení psi jsou velmi důležití pro integraci osob se zdravotním postižením do společnosti a kolektivu (helppes.cz). Výcvik těchto psů je velmi časově i finančně náročnou záležitostí.

Jak uvádí Galetová (2008) se zařazení psa do výcviku liší dle plemene a také jeho psychické a fyzické kondice. O tom, zda a kdy bude pes zařazen do výcviku rozhoduje trenér či organizace. U psa se kontroluje, zda není zatížen onemocněním

kyčelních kloubů, loktů nebo ramen. Psi musí být očkováni a kompletně prohlédnuti veterinárním lékařem. Do intenzivního výcviku se pes zařazuje po dovršení 10-12 měsíců (Galetová, 2008), který trvá šest měsíců až dva roky (Galetová, 2008).

3.5.9.1 Organizace HELPPES, o. s.

Obr. 17. Logo organizace HELPPES
(převzato z www.helppes.cz)

Jedná se o první a jedinou neziskovou organizaci v České republice. Tato organizace pomáhá lidem se zdravotním postižením a s jejich začleněním do společnosti. Pořádá mnoho projektů pro děti a mládež, ve kterých dětem přibližuje život zdravotně postižených a jejich zvířecích pomocníků. Provádí také ukázky výcviku psů, předškolní děti jsou do besedy zapojovány formou her a pohádek. Učí děti, jak k handicapovaným lidem přistupovat, jak jim nabídnout pomoc, zároveň jsou děti ponaučeny o soužití se psy a o prevenci při pokousání nebo úrazu.

Organizace HELPPES pořádá také integrační pobyty, cílem těchto pobytů je zvýšení soběstačnosti, nezávislosti osob se zdravotním postižením a získání nových poznatků o jiných druzích postižení.

Obr. 18. Asistenční pes s dětmi
(převzato z www.helppes.cz)

Obr. 19. Pes s dětmi
(převzato z www.helppes.cz)

Obr. 20. Komunikace se psem
(převzato z www.helppes.cz)

Obr 21. Děti se psem
(převzato z www.helppes.cz)

3.5.9.2 Organizace Pomocné tlapky, o. p. s.

Obr. 22. Logo organizace
(převzato z <http://www.darcovskasms.cz/projekt-328/pomocne-tlapky.htm>)

Společnost Pomocné tlapky vznikla roku 2001, zabývá se výchovou a výcvikem asistenčních psů. Vycvičení psi jsou klientům předáváni zdarma a jedná se především o rasu zlatý a labradorský retrívr. Hlavní klientelu Pomocných tlapek tvoří děti a mládež, ti ve výchovných programech ukazují ostatním dětem, co jejich speciálně cvičení psi dokážou a jak jim pomáhají. Dále Pomocné tlapky pořádají přednášky a besedy na školách, ve kterých poučují děti o stavbě těla psů, jejich chování a soužití s člověkem, o handicapovaných lidech a o úloze neziskových organizací.

3.5.9.3 Pes pomůže, o. s.

*Obr. 23. Logo organizace
(převzato z www.pes-pomuze.com)*

Tato nezisková organizace s nejdelší tradicí výcviku asistenčních psů pro vozičkáře vznikla v roce 2001. Za devět let svého působení předala již 87 speciálně cvičených psů, z toho 76 asistenčních, 5 vodících a 6 terapeutických. Asistenční psi jsou určeni pro pacienty, kteří jsou upoutáni na lůžko či na voříček, vodící psi pomáhají nevidomým a terapeutičtí psi zlepšují psychický stav svých majitelů. Jednou ročně vychází pro zájemce zpravodaj, který informuje, čeho organizace dosáhla a s čím se potýkala. Zdrojem příjmů jsou sponzorské dary, příspěvky a příjmy z propagační činnosti.

4. CANISTERAPIE V PŘÍRODOPISU NA ZŠ

4.1 ÚVOD

Podstatou canisterapie je využití psa v léčebném působení na člověka. Velmi důležitá je aktivizace handicapovaného nebo nemocného a jeho zlepšení fyzické i psychické kondice. Člověk se učí souladu s přírodou a zlepšuje svůj duševní i tělesný stav. Terapeutem, případně člověkem, který canisterapii provádí, by měl být člověk se schopností empatie, sociální inteligence a s týmovým duchem. Canisterapeutický pes je vybírán podle svých vlastností, dobrá socializace a přátelská povaha je základní podmínkou pro provádění této, pro psa velmi psychicky i fyzicky náročné, práce. Pes se může na canisterapeutické činnosti podílet 2-3 hodiny denně.

4.2 METODIKA

Výukový program, který jsem zpracovala pro žáky přírodopisu na základní škole, může být využit nejen v biologicky zaměřených předmětech, ale i jako doprovodný program, který dětem umožní relaxaci po výuce nebo náročném vyučování. Již pouhá přítomnost psa nebo jiného zvířete má na děti pozitivní vliv a vede ke snadnějšímu zapamatování učiva. Psi jsou pro děti velkou motivací k učivu, učení se kladnému vztahu ke zvířatům a k přírodě obecně.

Výukový program obsahuje jak teoretické poznatky o psech, kde se žáci dozví o stavbě těla psa nebo jejich etologii, tak i praktickou část, kde se děti dostanou do přímého kontaktu se psem a pomocí pomůcek, hraček a hygienických potřeb se o něj starají, učí ho povelům a obstarávají mu krmení, čímž se učí zodpovědnosti a lásce ke zvířatům.

Jako výukový den pro práci se psy bych zvolila pátek, kdy je únava dětí největší a proto by jistě uvítaly odlehčovací hodiny formou her a zábavy.

Velmi důležité a občas i obtížné je při tomto netradičním způsobu vyučování získat pochopení a podporu od vedení školy a také může dojít ke komplikacím ze strany rodičů, je proto nutné vyžádat si od všech rodičů písemný souhlas k tomuto vyučování.

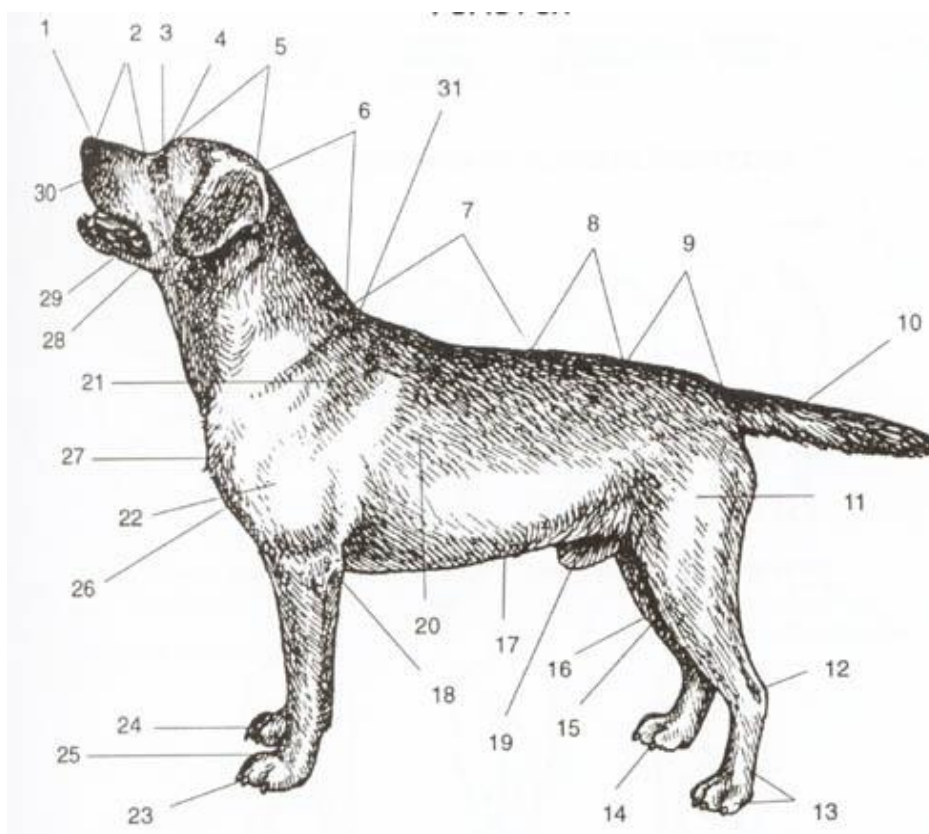
V případě alergie žáka na psí srst bych tento způsob vyučování nedoporučovala, jelikož by mohlo docházet k alergickým obtížím v podobě kýchání, rýmy nebo vyrážky.

4.3 VÝUKOVÝ PROGRAM „HRAJEME SI PSEM“

1. Stavba těla psa

Děti se pokusí pomocí obrázku popsat a přiřadit správné názvy těla psa. Poté vyjmenují smysly psa a určí, které jsou pro něj nejdůležitější.

Pojmy, které by děti měly vědět – kohoutek, línání- zimní, letní srst, morda, prut.

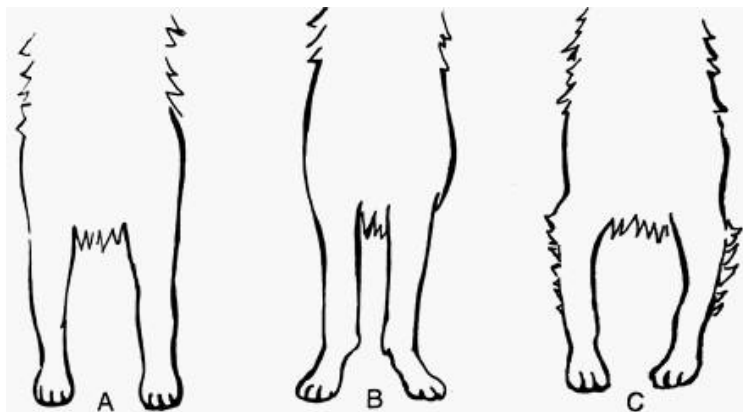

1. nos, 2. nosní hřbet, 3. stop, 4. oko, 5. lebeční partie, 6. krk, 7. hřbet, 8. bedra, 9. zád', 10. ocas (prut), 11. stehno, 12. pata (hlezno), 13. nárt, 14. zadní tlapa, 15. bérce, 16. koleno, 17. břicho, 18. loket, 19. slabina, 20. hrudník, 21. lopatka, 22. rameno, 23. prsty, 24. přední tlapa, 25. zápěstí, 26. předhrudí, 27. hrudní kost, 28. ucho, 29. pysky, 30. tlama (morda), 31. kohoutek

Postoje končetin psa:

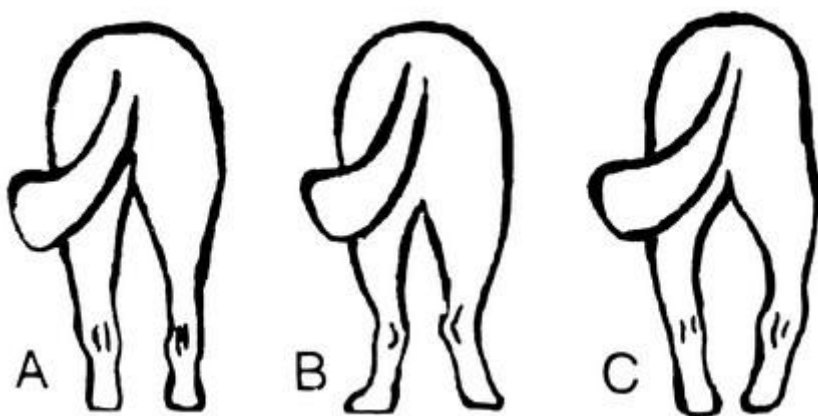
Děti se dozví, který postoj předních i zadních končetin je u psa správný a který vadný, je to informace pro budoucí majitele psa, kteří se mohou vyvarovat štěňat s nesprávným postojem končetin.

- *přední (hrudní) končetiny*

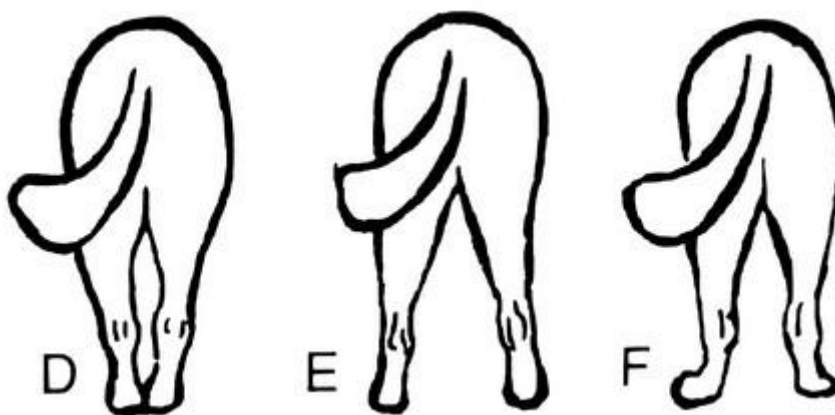

A - správný postoj, B - vybočené tlapky, C - vbočené tlapky a vybočené lokty

- *zadní (pánevní) končetiny*

A - správný postoj, B - kravský postoj, C - sudovitý postoj

D - příliš úzký postoj, E - rozbíhavý, dole široký postoj, F - postoj rozbíhavý, tlapky vybočují

1. Etologie psa

Děti se dozví o chování psů k lidem i k jiným psům. Také se naučí, co je pro psy chování vrozené a co získané neboli naučené. Pro děti je důležité vědět, jak se chová agresivní pes a pes, který se bojí a jak k takovým psům přistupovat.

Pomocí obrázků děti popíší, jak se psi chovají, co je podle nich strach, agrese, poznávání se nebo jen hra.

Vymezení pojmů :

- etologie
- vrozené chování psa
- získané chování psa
- socializace/vtištění
- teritoriální chování
- komunikace psů
- smečkové chování
- agrese
- strach
- hierarchie

ETOLOGIE – věda o chování živočichů

Chování – příjem podnětů z vnějšího nebo vnitřního prostředí, jeho zpracování nervovou soustavou a odpověď na tento podnět.

I když živočich v určité situaci nereaguje na podnět, je to také chování. Každý živočich se vždy nějak chová – nelze se nechovat.

VROZENÉ CHOVÁNÍ PSA – toto chování nelze zapomenout, je druhově specifické, proběhne hned napoprvé správně bez ohledu na vnější podmínky.

Vrozeným chováním psa je například ucuknutí psa při přišlápnutí tlapky.

ZÍSKANÉ/NAUČENÉ CHOVÁNÍ PSA – může být zapomenuto, rozvíjí se postupně a zpřesňuje se, při nevhodných podmínkách nemusí dojít k jeho vyvinutí.

Naučeným chováním psa je například usednutí na povel.

SOCIALIZACE/VTIŠTĚNÍ – probíhá u štěňat v 7. týdnu života. Štěně ještě nepocituje z ničeho strach, je proto důležité, aby se seznámilo se všemi neznámými věcmi, lidmi, zvířaty a aby tato setkání proběhla pozitivně, jen tak z něj může vyrůst správný společník.

TERITORIÁLNÍ CHOVÁNÍ – území, kde pes žije, vnímá jako svoje vlastní, značkuje si ho svou močí a brání proti vetřelcům. Teritorium bývají dočasná a trvalá – ta dočasná slouží u zvířat například k páření.

KOMUNIKACE PSŮ – probíhá mnoha způsoby – zrakem, sluchem, čichem nebo hmatem. Komunikují také pohyby těla a zvukovými signály (štěkání, kňučení, vytí,...)

SMEČKOVÉ CHOVÁNÍ – psům nahrazuje smečku člověk, proto bychom měli chápat smečkové chování, člověk by měl zaujmout pozici alfa neboli vůdce, který určuje ve smečce pravidla, která musí být respektována. Základem smečkového chování je tzv. hierarchie.

HIERARCHIE – vůdce je člověk a pes je jeho podřízeným, jestliže nikdo smečku nevede, instinktivně se jí ujme pes a tím se může stát nebezpečným pro své okolí.

AGRESE – pes si je jistý sám sebou, je dominantní, začne vrčet a cenit zuby – to jsou projevy agrese a toho, že se pes chystá zaútočit. Pes se může stát agresivním i z pouhého strachu, kdy napadne člověka, když se cítí v ohrožení.

STRACH – pes stahuje ocas mezi nohy a snaží se vypadat menší. V případě, že mu není umožněn únik, cení zuby, výstražně vrčí a může zaútočit na objekt svého strachu.

Děti popíší obrázky psů, jak se na nich chovají a co dělají.

1.

2.

3.

4.

2. Péče o psa

Děti se dozví o základní péči, kterou pes potřebuje – péče o srst, oči, uši, drápy, očkování, krmení a samy si na psech mohou vyzkoušet kartáčování, česání a úpravu srsti, starší děti již mohou zkusit vyčistit psům uši nebo oči. Zastřihávání drápků raději ponechat odborníkovi.

Péče o oči

- co je potřeba k péči o oči psa?
- je potřeba nějaká speciální péče?
- co byste udělali v případě zánětu/ výtoku z očí?
- je zrak velmi důležitý v psím životě?
- v případě oslepnutí psa, nechali byste jej utratit?
- jakou péči by potřeboval slepý pes?

Péče o uši

- potřebuje pes i speciální ušní péči?
- proč dochází u psů k zánětům uší?
- jak tyto záněty léčit?
- jaká plemena psů a proč jsou více ohrožena záněty?
- lze zánětům nějak předcházet?
- je sluch u psů nezbytný k jejich přežití?

Péče o drápy a tlapky

- kdy jsou psí tlapky nejvíce ohroženy?
- může pes používat stejné masti jako lidé?
- je vždy nutno drápy u psů zastříhávat?
- na co při zastříhávání dát obzvlášť pozor?
- rostou některým psům drápy rychleji?
- zastříhává drápy veterinář nebo můžeme i sami doma?

Péče o srst

- který ze psů na obrázku potřebuje větší péči?
- co vše potřebujeme k péči o srst psa?
- je nutno psa často koupat?
- můžeme použít i šampon určený pro lidi?
- kdy je péče o srst psa největší a proč?

Očkování

- v jakém roce života se začíná s vakcinací u psů?
- proti jakým nemocem je pes očkován?
- co dělat v případě pokousání cizím psem?
- jak často se pes přeočkovává?
- kolik stojí očkování?
- pes musí užívat 2krát ročně tablety, víte proč?

Krmení

- je rozdíl mezi krmením štěněte, dospělého a starého psa?
- kdy je nejvhodnější psa krmit?
- vařenou stravu, granule nebo střídavě? Co je pro psa lepší?
- kolik potravy by měl pes dostat?
- je rozdíl mezi krmením pracovního a rodinného psa?
- je vhodné pro psa voda čerstvá nebo odstátá?

3. Výcvik a výchova psa

Je důležité, aby děti věděly, jak se ke psu chovat a jak k němu přistupovat, aby mu nechtěně neublížili a neudělaly něco, co by psa vylekalo nebo ohrozilo, což by mohlo vyvolat negativní reakce psa (vrčení, ohnání se nebo útok). I tak ale nikdy nenecháváme děti se psem o samotě!!

Děti by také měli být ponaučeny, jak se zvířata učí. Jakmile se pes zachová tak, jak chceme my, následuje odměna (pochvala, pamlsek, hračka) a nesplní-li náš povel, následuje trest (zvýšení tónu hlasu, pokárání, v případě štěnat lehké chycení za kůži na krku a zatřepání). Důležitá je správná motivace psa, spravedlnost, a důslednost.

Pes by měl znát základní povely, jako jsou: „sedni“, „lehni“, „vstaň“, „ke mně“, „zůstaň“, „přines“ a „k noze“.

Výcvikové lekce by měly být krátké a pro psa zajímavé, povel musí být vysloven jasně a zřetelně, aby mu pes porozuměl, pomocí pamlsků je pes naveden do správné polohy a poté vždy pochválen.

Povel „sedni“

1. Držíme pamlsek v ruce před očima psa tak, aby ho viděl, dlaň směřuje vzhůru.
2. Mírně zvedneme ruku a i s pamlskem ji posuneme psovi nad hlavu. Současně vyslovíme povel „sedni“. Pes sleduje ruku s pamlskem a přitom si sedne. Nezapomeneme psa pochválit a dát mu odměnu.

Povel „lehni“

1. Pes už by měl umět povel „sedni“. Posadíme si psa před sebe, v rukou máme opět pamlsek. Vyslovte povel „lehni“ a pamlsek přesuňte z úrovně jeho čenichu na zem. Pes jej bude sledovat.
2. Nyní pamlsek posuneme mezi přední končetiny. Pes jej bude sledovat, až skloní přední část těla k zemi. Pochválíme ho a odměníme.

Povel „vstaň“

1. Aby pes mohl vstát, musí sedět nebo ležet. Pamlskem, který držíme v rukou, posunujeme směrem od psa a vyslovíme povel „vstaň“ (když pes leží, pamlskem posunujeme směrem vzhůru).
2. Pes se automaticky postaví, pochválíme ho a dáme mu pamlsek.

Povel „ke mně“

1. Postavíme se blízko psa s pamlskem v ruce. Odstoupíme od psa několik kroků, zamáváme pamlskem a řekneme povel „ke mně“.
2. Jakmile se k nám pes přiblíží a sedne si před nás, pochválíme ho a odměníme.

Povel „k noze“

1. Oslovíme psa jménem, aby nás sledoval. Uděláme několik kroků dopředu a řekneme „k noze“. Pokud nás pes sleduje a udržuje oční kontakt, půjde za námi.
2. Zastavíme se, pokud se pes zastaví s námi, pochválíme ho a pamlskem odměníme.

Povel „zůstaň“

1. Stojíme naproti psovi a natáhneme ruku s otevřenou dlaní. Pevným hlasem řekneme „zůstaň“ a odstoupíme několik kroků vzad.

2. Pokud pes zůstane sedět alespoň několik sekund, odměňte jej pamlskem a pochvalte. Vzdálenosti postupně prodlužujeme.

Povel „přines“

1. Hodíme míček nebo hračku, když se pes za ní podívá, řekneme „přines“ nebo „aport“. Když pes jde za předmětem a zvedne ho, pochválíme ho a zavoláme povel „ke mně“.
2. Abychom psa přiměli pustit hračku, zavelíme „pust“ a v rukou již držíme jinou hračku, jakmile pes hračku pustí, pochválíme jej. Nyní hodíme druhou hračku a postup opakujeme.

4. Oddechové aktivity

Na konci programu se již děti aktivně neúčastní, i když v případě zájmu si mohou samy vyzkoušet aktivity se zvířaty. Základním předpokladem je možnost dětí pobývat venku, v případě nepřízné počasí v zastřešeném prostoru.

Pro děti jako oddechové aktivity, které jsou propojeny teoretickou i praktickou částí, budou připraveny ukázky agility – což znamená překážkový terén, kdy psovod navádí psa na jednotlivé překážky (tunel, slalom, houpačka, ...), dále ukázky práce záchranářských psů v terénu (vyhledávání osob a jejich následné ohlášení), které budou doprovázeny výkladem záchranáře o výcviku těchto psů a jejich pomoci při záchranářských akcích. Děti se mohou také podívat na ukázky výcviku canisterapeutických a asistenčních psů v terénu, při kterých canisterapeut/výcvikář dětem vysvětluje, co je nutné k výcviku, výchově psa a péči o něj. Následuje diskuze, kdy se děti mohou ptát, co je zajímavé a co by se rády dozvěděly.

Canisterapeutické deníky – děti si během programu vedou své deníky, kde si zaznamenávají aktivity, které prožily se psem a co se o psech nebo jiných zvířatech dozvěděly. Deník si mohou vést formou malování, nalepování obrázků, popisů, písniček, básniček, výkladu nebo na základě svého pozorování a postřehů. Mohou si zde i pokládat otázky, na které dostaly odpověď nebo otázky, které je zrovna napadly.

Děti si učivo lépe zapamatují a může jim sloužit i jako pomůcka do budoucna.

4.3.1 PRACOVNÍ LISTY

Kolik toho víte nejen o psech, ale o všech zvířatech, která se kolem nás vyskytují?

Pomocí těchto pracovních listů, které když vyplníte, se toho jistě o nich mnoho zajímavého dozvíte.

1. ZVÍŘATA A PRÁVA

- Mají zvířata nějaká práva?
- Znáte základní práva zvířat?

a) Pomoci Vám mohou následující obrázky a přeházená písmena, která musíte dobře poskládat a poté správně přiřadit k obrázkům.

LDÍJO, ORPSROT, DLOPOÍH, DILK, BVSOAOD

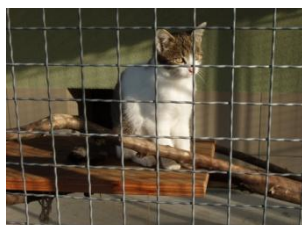
1.

2.

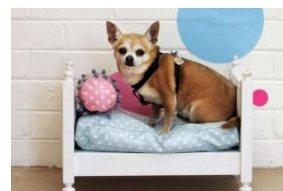
3.

4.

5.

b) na základě těchto slov sestavte jednoduché věty, kterými popíšete tato práva :

1.
2.
3.
4.
5.

2. REKLAMA

Reklama na nás útočí ze všech stran (TV, rádia, noviny, časopisy, internet,...). Existuje však i reklama, která nás má upozornit na nějaký problém. Zde patří reklama, která propaguje správný přístup v péči o domácí zvířata.

Zkuste navrhnout jednoduchý obrázek na tričko a krátké, ale výstižné reklamní heslo na téma „ *Domácí zvíře potřebuje naši lásku* “.

3. CESTA KOLEM SVĚTA

Zvířecího mazlíčka, kterého můžeme chovat doma, si dnes pořídíme v každém větším městě ve speciální prodejně. Víte ale, kde leží rodná zem předků vaší kočky, morčete nebo papouška?

Určete podle popisů jednotlivých zvířat, ze kterých světadílů pocházejí, a poté vyznačte do mapy světa.

MORČE – divoký předek domácího morčete žije v otevřených travnatých oblastech od nížin až do hor od Guyany po Argentinu. Jako domácí zvíře chované nejen pro potěšení, ale také pro maso si ho oblíbili už Inkové – původní obyvatelé vlasti morčat.

.....

KOČKA DOMÁCÍ – předkem většiny domácích koček je kočka plavá, která byla uctívána na dvorech mocných vládců faraónů, o čemž svědčí i nálezy mumifikovaných koček v jejich hrobkách.

.....

ANDULKA VLNKOVANÁ – původním domovem tohoto nenáročného a odolného druhu, který je oblíben zvláště mezi mladými chovateli, jsou rozlehlé oblasti savan a lesů nejmenšího kontinentu naší planety. Za suchého a horkého počasí vytváří obrovská hejna, která přelétají ke zdrojům vody.

.....

KRYSA – jedná se o bílou variantu potkana, která je dnes rozšířena po celém světě. Její pravlastí jsou však bažinaté oblasti západní Indie.

.....

MAPA SVĚTA

4. TAJENKA

Při správném doplnění Vám zvýrazněná políčka ukáží tajenku:

1.	P	E	S					
2.	S	V	O	B	O	D	U	
3.	S	M	Y	S	L	Y		
4.	L	Á	S	K	U			
5.	H	A	D					
6.	Č	O	K	O	L	Á	D	A
7.	M	O	R	Č	E			
8.	P	A	P	O	U	Š	E	K
9.	P	Y	S	K	Y			
10.	V	L	C	I				

1. Kdo je považován za nejlepšího přítele člověka?
2. Zvířata nezavíráme do klecí, potřebují... (doplň)
3. Zvířata mají vyvinuty všechny ... (doplň) daleko lépe než člověk.
4. Zvířata potřebují naši ... (doplň)
5. Jak se jmenuje na pohled slizký tvor chovaný v teráriích?
6. Jak se nazývá sladkost, která ač pro lidi výborná pochoutka, je pro psy ve větším množství jedovatá?
7. Jak se nazývá domácí mazlíček, patřící mezi hlodavce, který je vzrůstem větší než křeček?
8. Jak se jmenuje velmi inteligentní opeřenec chovaný v domácnostech?
9. Jak nazýváme rty psů?
10. Kdo byli pravděpodobní předchůdci psa domácího?

5. KDE ŽIJÍ?

Přiřaďte správná čísla ke zvířátkům podle toho, kde je najdeme:

Zajíc -		
Krtek -	1. NA KAMENI	2. V HNÍZDĚ
Liška -	3. VE VODĚ	4. POLE, LOUKY
Veverka -		
Kos -	5. NA LISTECH	6. V DUTINĚ STROMŮ
Labuť -		
Čáp -	7. V RÁKOSÍ	
Housenka -	8. VLHKÁ MÍSTA S KYPROU PŮDOU	
Kapr -		
Had -	9. NA KOMÍNĚ	10. V NOŘE

6. HÁDEJ, KDO JSEM

Podle popisu poznejte, o jaké zvíře se jedná. Správnou odpověď napište a zkuste uhodnout, čím se zvíře živí.

a) Stavím si přehradu a ohlodávám kmeny stromů, jsem a živím se

b) Umím dobře šplhat po kmenech stromů a také skáču z větve na větev, jsem a mou potravou jsou

c) Žiji ve smečce, bydlím v doupěti a dorozumíváme se vytím, jsem a živím se

d) Jsem statný a vznešený, mám krásné paroží a říkají mi král lesa, jsem a živím se

e) Jsem lesní pták, který svá vejčka vždy naklade do jiných hnízd, jsem a mou potravou jsou

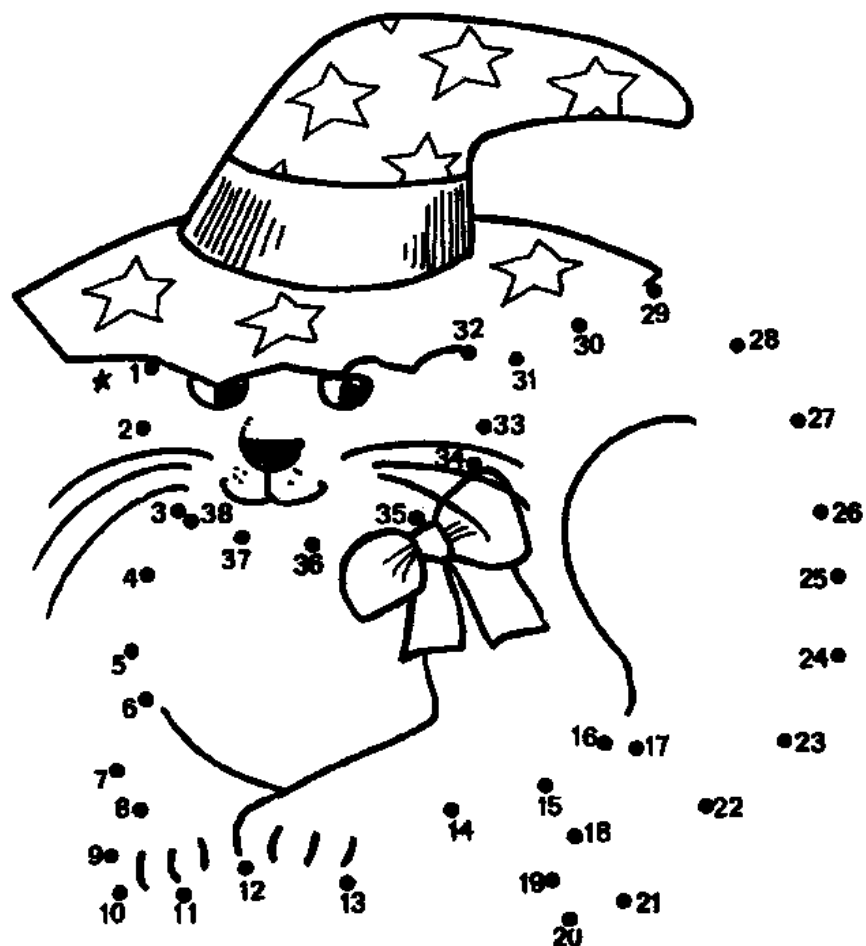
f) Žiji na souši i ve vodě a pohybuji se plazením nebo vlněním těla do stran, jsem a živím se

g) Mám špičatý čenich, huňatý ocas a rezavý kožich, jsem a živím se

h) Mám robustní tělo, štětiny, rypák a jsem divoké zvíře, jsem a mou potravou jsou

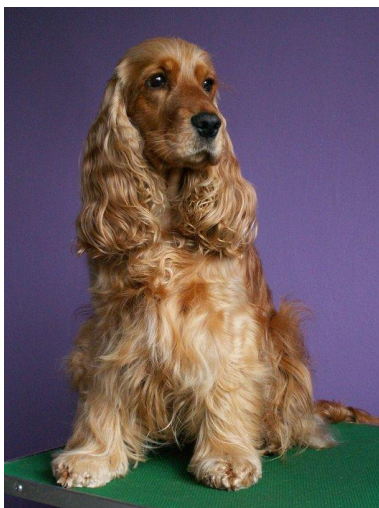
7. SPOJOVAČKA

- spoj všechna čísla od 1 do 38 a vznikne Vám zvíře, které se používá k tzv. felinoterapii.

7. PLEMENA PSŮ

Poznáte na základě obrázků jednotlivá plemena psů? Určete, který z nich je nejvhodnější pro canisterapii a vysvětlete proč.

Pro canisterapii je nejvhodnější ,protože
.....

8. KVÍZ

Co víte o psech a jiných zvířatech? Zkuste tento test. Správná odpověď může být jen jedna.

A) Etologie psa se zajímá o:

- a) výcvik psa
- b) chování psa
- c) výchovu psa
- d) výživu psa

B) Lehnutím na zem pes vyjadřuje :

- a) agresi
- b) pocit hladu
- c) podřízenost
- d) úlek

C) Línání znamená :

- a) obnova srsti
- b) výměna zubů
- c) kožní nemoc
- d) sexuální aktivita

D) Pes vidí :

- a) barevně
- b) je barvoslepý
- c) je dalekozraký
- d) rozezná jen červenou barvu

E) Felinoterapie je :

- a) terapie za pomoci ptáků
- b) terapie za pomoci koní
- c) terapie za pomoci hospodářských zvířat
- d) terapie za pomoci koček

F) Za hlavní smysl psa považujeme :

- a) zrak
- b) sluch
- c) čich
- d) hmat

G) Socializace znamená :

- a) začlenění do společnosti
- b) výcvik základních povelů
- c) nadřazenost psa
- d) onemocnění psa

H) Jezevčík, ohař, honič patří mezi plemena:

- a) společenská
- b) lovecká
- c) pastevecká
- d) dogovitá

CH) Při nálezu mláděte zajíce polního :

- a) ho vezmu domů
- b) ho vezmu na záchranou stanici
- c) nechám ho tam a odejdu
- d) počkám tam, a když nepřijde matka, vezmu ho domů

J) Jaký typ obydlí si staví tchoř?

- a) hnízdo
- b) doupě
- c) noru
- d) žádné

L) Kde prase divoké přes den odpočívá?

- a) v úkrytu z větví, listí a sena
- b) v noře
- c) v doupěti
- d) na trávě

N) Proč klove datel do stromů?

- a) brousí si zobák
- b) loupe kůru
- c) vyzobává larvy a jiný hmyz
- d) volá samičku k páření

I) Samice od daňka se nazývá :

- a) srna
- b) laň
- c) danica
- d) daněla

K) Proč se vlci mezi sebou rvou?

- a) dokazují si, kdo je silnější
- b) hrají si
- c) o potravu
- d) o přízeň otce

M) Kdy jeleni „troubí“?

- a) když mají hlad
- b) v době říje
- c) když se stmívá
- d) při nebezpečí

O) Jak vysokého věku se dožívají některé druhy papoušků?

- a) 20 let
- b) 30 let
- c) 50 let
- d) 70 let i více

5 DISKUSE

Děti na základní škole v Lanškrouně se měly možnost zúčastnit výstavy Psi život na téma „Pes léčí“. Setkaly se zde i s canisterapeutickými psy a jejich pány. Dozvěděly se, jak pes umí léčit tím, že má vyšší teplotu těla než člověk a také hebkou srst, která je pro člověka příjemná a uklidňující, pes dokáže v lidech vyvolat pozitivní pocity a je příjemným společníkem pro osamocené lidi. Děti si samy zkusily, jaké je působení psa na jejich vlastní tělo, lehaly si na něj a nechaly se „prohřívát“, novou informací pro mnohé bylo, jak je takový pes pro canisterapii vybírán a také musí splnit zkoušky a dostane certifikát, který mu ji umožňuje vykonávat, nejvýše však hodinu denně, jelikož je to pro psy velmi vyčerpávající. Děti byly také poučeny, jak se chovat k neznámým psům, co v takovém případě dělat a jak se chovat. Nikdy neutíkat, jelikož před psem nikdo neuteče a pes by v nás viděl kořist a také nezvedat ruce nad hlavu, aby si to pes nevysvětlil jako útok. Pro děti to byla jistě velmi zajímavá výstava, kde se dozvěděli plno věcí o psech a soužití s nimi (<http://www.zsbs.cz/>).

Organizace „LABRADOŘÍ PAC o. s. (<http://www.retrivr.estranky.cz/>) nabízí žákům na základní škole speciální programy a semináře, které jsou přizpůsobeny věku dětí, mohou si vyzkoušet léčebné metody, vodit psy a pomazlit se s nimi. Děti se dozví o krmení a péči o psy a také o přípravě psů na zkoušky. Psi dětem předvedou, co umí signální, asistenční a vodící pes. Pracovníci děti ponaučí, jak se chovat k handicapovaným lidem v doprovodu speciálně vycvičeného psa a naopak, jak se zachovat k blížícímu se cizímu psovi.

6 ZÁVĚR

Zooterapie může být prospěšná nejen pro děti, ale i pro dospělé. Zvíře, ať už je to pes, kůň nebo kočka nedělá rozdíly - obézní děti, slepé děti nebo jinak handicapované, zvíře rozdává svou lásku a důvěru všem stejně.

Teoretické poznatky jsou zaměřeny na základní rozčlenění zooterapie, na zvířata, které můžeme k léčbě lidí používat. Věnuji se zde také původu a historii nejvyužívanějšího zvířete pro zooterapii – psa (*Canis* - z lat.) + terapie = Canisterapie (léčba pomocí psa). Canisterapie se využívá v mnoha odvětvích, psi pomáhají i dětem nejen viditelně handicapovaným, ale i dětem s nemocemi jako epilepsie nebo hyperkinetický syndrom.

Výukový program by mohli využívat i dospělí lidé, kteří by se chtěli něco naučit a dozvědět se zajímavosti nejen o psech a koních, ale o všech zvířatech, se kterými se denně setkáváme a kteří již pouhou přítomností pozitivně působí na lidskou psychiku.

Výukový program „Hrajeme si se psem“ je zaměřen jak na teoretické poznávání psa, stavbu jeho těla, jeho chování, tak na praktické, kde jsou děti v přímém kontaktu se psem a rozvíjí si své schopnosti v oblasti péče, výchovy a výcviku psa. Odborníci dětem ukáží a poučí je, jak vypadá výcvik záchrannářského nebo canisterapeutického psa. Děti si své zážitky se psy zaznamenávají nebo malují do canisterapeutických deníků. Děti se učí samostatnosti, odpovědnosti a pomocí psa se jim dostává lásky a také jistoty v kolektivu. Prostřednictvím psa u dětí vzniká prostor pro komunikaci a důvěru.

Výuka již za pouhé přítomnosti psa vede k lepšímu zapamatování a i pozdějšího vybavení učiva.

7 LITERATURA

1. EISERTOVÁ, J. *Vliv canisterapie na klienta s hyperkinetickým syndromem*. Ročníková práce: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2004. Zdravotně sociální fakulta. 47. s.
2. FOGLE, B. *Encyklopedie psů*. 5.vyd. Praha: Fortuna print, 1995. 312 s. ISBN 80-7321-161-0.
3. GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše aneb canisterapie*. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 1999. 160. s. ISBN 80-7169-789-3.
4. GALETOVÁ, Z. *Problematika asistenčních psů v ČR*. 1.vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7416-015-8.
5. KARÁSKOVÁ, V., PETRŮ, G., *Edukační aspekty canisterapie*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 33. s. ISBN 978-80-244-1957-2.
6. KRÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, Zdravotně sociální fakulta. 155. s. ISBN 80-7040-386-1.
7. KOLEKTIV AUTORŮ. *Povídání o canisterapii*. 1. vyd. Vyškov: PIAFA, 2000. 48. s. (sborník příspěvků).
8. LEISKÝ, O., STRAKOVÁ, Š. a kol. *Zvíře jako partner a průvodce člověka: Sborník ze semináře konaného ve dnech 12. – 14. září 1997 ve Slapech nad Vltavou*. 1.vyd. Praha: Archa, 1999. 40 s.
9. MARUŠIČ, P. *Epilepsie a epileptické záchvaty*. *Forum Medicinæ*. Praha, roč. 3, č. 3, 2001. 19 s. ISSN 1212-4230.
10. MCGREEVY, P. *Rádce pro milovníky psů*. 1.vyd. Praha: Argo, 2005. 456 s. ISBN 80-7203-732-3.
11. MIKULICA, V. *Poznej svého psa*. 3.vyd. Český Těšín: Dialog, 2004. 312 s. ISBN 80-85843-00-5.
12. MUNDEN, A., ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 120 s. ISBN 80-7178-625-X.
13. NERADŽIČ, Z. *Animoterapie aneb jak nás zvířata umí léčit*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2006. 156 s. ISBN 80-00-01809-8.
14. PREISS, M. *Klinická neuropsychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 408 s. ISBN 80-7169-443-6.
15. ROUSSELET-BLANC, P. *Obrazová encyklopedie pes*. 1.vyd. Praha: Václav Svojtka & Co., 1999. 376 s. ISBN 80-7237-215-7.

16. SVOBODOVÁ I., a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. 1. vyd. Praha: ČZU, 2009. 108 s. ISBN 978-80-213-1912-7.
17. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9.
18. VELEMÍNSKÝ, M., a kol. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. DONA České Budějovice, 2007. 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.
19. VLACHOVÁ, E. a kol. *Povídání o hipoterapii*. 1.vyd., Vyškov: Piafa, 1996, 40 s. (brožura).

INTERNETOVÉ ZDROJE

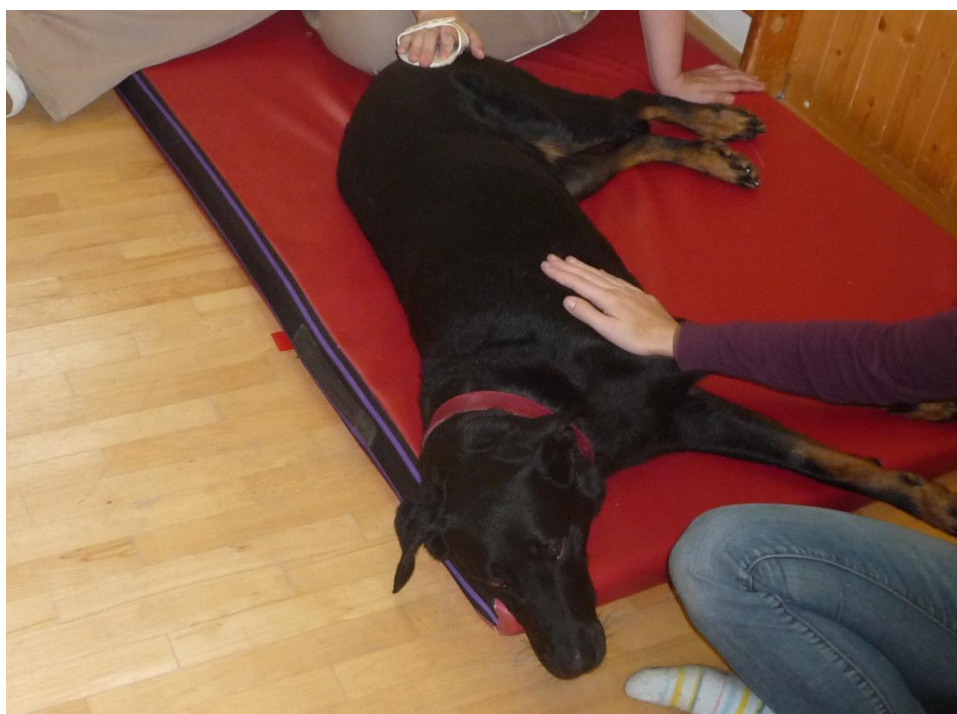
1. *Agility* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.vycvik-agility.ic.cz>>.
2. *IAHAIO* [online], International Association of Human-Animal Interaction Organizations. [cit. 2010-01-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.iahaio.org/>>.
3. *Happy cat* [online], Oficiálna stránka základnej organizácie chovateľov mačiek [cit. 2020-03-13]. Dostupné z WWW: < <http://www.happycat.sk/felinoterapia.htm>>.
4. KUBIŠTA, M. *Cestovatel* [online], 2006-04-09, [cit. 2010-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.cestovatel.cz/clanky/australie-2006-i-vychodni-pobrezi/galerie/pesdingo>>.
5. *LABRADOŘÍ PAC o. s* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.retrivr.estranky.cz/>>.
6. *LABRADOŘÍ PAC o. s.* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.retrivr.estranky.cz/fotoalbum/praxe-canisterapie/>>.
7. *Logo organizace Pomocné tlapky, o.p.s.* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.darcovskasms.cz/projekt-328/pomocne-tlapky.htm>>.
8. *Lorm-společnost pro hluchoslepy* [online], pobyt 3/2007 : Letovice [cit. 2010-03-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.lorm.cz/img/fotoalbum/2007-pobyt-3-letovice/felinoterapie-s-kocourem-dannym.jpg>>.
9. *Maltézský psík* [online], [cit. 2010-03-09]. Dostupné z WWW: < <http://www.celysvet.cz/fotky-maltezacek-foto-obrazky>>.
10. NĚMEC, J. *Afrika online* [online], 2002-02-02, [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: < <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocclanku=2002020201>>.

11. *Občanské sdružení Chewal –Hipoterapie* [online], [cit. 2010-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.chewal.cz/index2.php?page=1gal>>.
12. *Organizace HELPPES, o.s.* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <www.helppes.cz>.
13. *Organizace Pes pomůže, o.s.* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <www.pes-pomuze.com>.
14. *Organizace Pomocné tlapky o.p.s* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.pomocnetlapky.cz/>>.
15. *Psí škola ARCA* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.psiskolaarca.cz/foto-video/fotky-akce/>>.
16. *Ragdoll* [online], [cit. 2010-04-12]. Dostupné na WWW: <<http://catbreedswiki.com/breedsaz.htm>>.
17. *Sibiřská kočka* [online], [cit. 2010-04-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.klenotsibire.com/>>.
18. *Svět psů* [online], [cit. 2010-04-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.efikx.estranky.cz/stranka/historie-psu>>.
19. *Svět zvířat* [online], [cit. 2010-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://svetzvirat.unas.cz/historiepsa.htm>>.
20. ŠEVČÍK, J. *Biological library* [online], [cit. 2010-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.biolib.cz/cz/image/id44957/>>.
21. *Virtuální zoo* [online], [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <www.ezoo.cz>.
22. *Vlčí svět* [online], [cit. 2010-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlci.info/>>.
23. *Základní škola Brno* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.zssvazna.cz/>>.
24. *Základní škola Smetanova, Lanškroun* [online], [cit. 2010-04-02]. Dostupné z WWW: <http://www.zsbs.cz/>>.
25. *Základní škola Valašská Polanka* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <www.zsvalpolanka.cz/>.
26. *Základní škola Za Nádražím, Český Krumlov* [online], [cit. 2010-04-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.zsnadrazi.cz/>>.

8 PŘÍLOHY

Fotografie č. 1. Navázání důvěry v psa (převzato <http://www.zssvazna.cz/>)

Fotografie číslo 2. Péče o srst psa (převzato z <http://www.psiskolaarca.cz/foto-video/fotky-akce/>)

*Fotografie číslo 3. Zapínání karabiny-jemná motorika
(převzato z <http://www.psiskolaarca.cz/foto-video/fotky-akce/>)*

Fotografie číslo 4. Podávání pamlsků-jemná motorika (převzato z <http://www.retrivr.estranky.cz/fotoalbum/praxe-canisterapie/>)

Fotografie číslo 5. Ukázky poslušnosti psa (převzato z <http://www.zsvalpolanka.cz>)

Fotografie číslo 6. Ukázky neagresivního chování a ovladatelnosti (převzato z <http://www.zsvalpolanka.cz/>)

Fotografie číslo 7. Ovladatelnost psa dětmi (převzato z <http://www.psiskolaarca.cz/foto-video/fotky-akce/>)

Fotografie číslo 8. Výchovná přednáška (převzato z <http://www.zsnadrazi.cz>)

Fotografie číslo 9. Ukázky poslušnosti (převzato z <http://www.zsnadrazi.cz>)

Fotografie číslo 10. Hry se psy (převzato z <http://www.zsnadrazi.cz>)

Fotografie číslo 11. Ukázky agility (převzato z <http://www.vycvik-agility.ic.cz/>)

Fotografie číslo 12. Ukázky agility (převzato z <http://www.vycvik-agility.ic.cz/>)

Fotografie číslo 13. Ukázky agility (převzato z <http://www.vycvik-agility.ic.cz/>)

Fotografie číslo 14. Ukázky agility (převzato z <http://www.vycvik-agility.ic.cz/>)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	BAROŠOVÁ Petra
Katedra:	biologie
Vedoucí práce:	Ing. Ivo Machar, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Aplikace zooterapie v rámci přírodopisu na druhém stupni základní školy.
Název v angličtině:	Application therapy by animals in terms of biology at the basic school.
Anotace práce:	V 1. části je zpracován přehled problematiky využití obratlovců v zooterapii a aktuální stav oborů zoorehabilitací v České republice. V 2. části je zpracován návrh výukového programu k využití canisterapie při výuce přírodopisu na 2.stupni ZŠ.
Klíčová slova:	canisterapie, hipoterapie, felinoterapie, výukový program, zooterapie,
Anotace v angličtině:	This thesis deals with current state of zootherapy in Czech Republic. In the didactical part of the thesis there is case study of application of zootherapy by dogs in the education of biology at basic school.
Klíčová slova v angličtině:	authoring language, therapy by animals, therapy by cats, therapy by dogs, therapy by horses,
Přílohy vázané v práci:	příloha - fotografie
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

